

Излиза на 15 и на 30 съ-
ки месѣцъ.

Писма, статии и дописки
са испроваждатъ до Ивана А-
женова въ Букурещъ, до Р.
Блжкова въ Русчукъ, до Д. В.
Хранова въ Видинъ и до др.
„Промисленіе“ въ Ц/градъ.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, N° 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникъ е :

За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сичка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

КИРИЛУ И МЕТОДИЮ.

Папите ви люто казватъ.

Че сте еретици,

А вие сте два брилянта,
Двѣ чисти жълтици;

Грѣците ви явно хулатъ,

Че сте горделиви,

А вие сте два сокола,
Два славѣя сиви;

Шафарикъ ви „чисти грѣци“

Учено нарѣче,

Безъ да глѣда „Въ началъ бѣ“

Кой първи изрѣче

На славянски бащинъ езикъ,

За своите брате,

За българе, за чехите,

За сърбо-хорвате.

Не сте вие нито грѣци,

Нито еретици,

Не сте вие продавале

Христа за жълтици!..

Който първи е написалъ

„Въ началъ бѣ слово“

И вдѣхналъ е въвъ народътъ

Учение ново,

Той не може да бжде грѣкъ,

*Нито чужди корѣвъ,

А българинъ, мжжъ праведенъ,

Честенъ и народенъ.

С Л А В А.

I.

Това са случи преди благовѣщъ. На дворѣтъ
бѣше пролѣтъ, слънцето грѣеше нѣкакъ си по-весело,
и мило бѣше на човѣкѣтъ да поглѣда на зелената
тревица, на ластавичките, на църкелете, на агнен-
цата и на сичко друго. Пчелите сж захванале вече
да лѣтатъ отъ цвѣте на цвѣте; сичко оживява, сичко
желае да изсковне на улицата и да поглѣда на бо-
жиятъ свѣтъ, който е до толкова хубавъ и който ни
вика да живѣемъ и да са радваме! Излѣзохме и ние
съ Слава да посѣдиме на пѣтътъ, да поглѣдаме, да
поплѣтеме и да си поприкажеме. Сѣднахме. Отъ сѣка

една страна вѣе камъ насъ мерзливъ вѣтрець . . .
Слава бѣше наша сжсѣдка. Добро, весело и хуба-
вичко бѣше това момиченце, но въ сжщото време
лениво, неработно и китливо. Пази боже отъ нейните
вѣртоглавства! . . . Моя майка твърде чѣсто ѝ ка-
зваше: „А защо ти, Славо, мое дѣте, не работишь?
Не е добро да сѣдишь съ скръстосани рѣце! Отъ
бога е грѣшно и отъ хората е срамотно да сѣдишь
безъ работа. Ти си голѣма мома, — мжжъ трѣба ве-
че да ти са тѣрси, а ти сѣдишь, играешъ на кукли
и ходишь изъ къща въ къща да дѣрдоришь за пра-
зни работи! Ако си такава, то пи единъ ергенинъ
нѣма да ти даде китката си . . .“ — „Нека ми я не
дава, отговаряше Слава. — Азъ не ща мжжъ, не ща
и да работа. Дорде сж живи тато и мама, то добро,
а когато умратъ, то манастирѣтъ не е далече . . . Въ
Сопотскиятъ манастиръ прибиратъ и най-голѣмите
нехривцини.“ — „Охъ, дѣте, дѣте!“ бжбреше мама
и испроваждаше я поврага.

Но хората биватъ чудни и неразбрани. Такава
и онакава Слава, а сичките ергене я обичаха! Мла-
дежите не глѣдатъ на момичетата съ такова око,
съ каквото ги глѣдатъ старите. На младежите дай
хубаво лице и тѣнка снага, а когато са оженатъ, то
прибиратъ умѣтъ си въ главата, ако малко и кж-
сничко, — вѣнецѣтъ са не свала вече отъ вѣнчан-
ната глава . . . Ако си го турилъ, то трѣба да го
носишь, защото жената не е купе и на пазаръ са
не носи. Така са случи и съ наша Слава . . . А
искате ли да говориме право? Ако искате, то азъ
трѣба да ви кажа, че Слава и наистина бѣше го-
лѣма хубавица и гиздосия. Ние бѣхме съ нея на
еднаква вѣзраст: ней преминаха петнайсетъ години
презъ мишите празници, а мене на свѣти Игнатъ.
Слава имаше трендафилови бузици, на които са на-
мираха двѣ ямички; очите ѝ бѣха като небесната
синевина; косата ѝ руса, като у горска самовила; а
снагата ѝ тѣнка и висока, като пиявица. Когато са
случеше да взлѣзе въ недѣля на поляната, дѣто у
насъ бива сѣки празникъ хоро, то правеше чудеса.
Сжбератъ са нашите коприщенски ергенчета и мо-
мичета, а защото въ нашето село биваше въ по-
ндѣлникъ пазаръ, то дохождаха момци-тѣрговци
и изъ другите села, изъ Панагюрище, изъ Сопотъ,
изъ Клисуря, изъ Карлово и изъ Шопско, и сѣки
глѣдаше Слава и не можеше да ѝ са наглѣда. Най-
напредъ тие са сжбератъ на полянката, приказватъ
си едно друго и очѣкватъ гайдата, а щомъ излѣзе

Слава, то устата имъ са затварятъ, очите имъ са покриватъ съ мъгла и гърдите имъ захващатъ да са повдигатъ малко по-височко . . . Сѣки глѣдаше това хубаво момиче, чегато искаше да го погълне!.. Но и тя сама никому не даваше мира. Когато видѣше, че нѣкой я глѣда, то и тя го глѣда, и глѣдаше го до толкова хитро и умилно, щото ергенчето са топѣше отъ радостъ. Радваше са и тя . . . Младостъ! Разбира са, че и момците, както и момите, си завиждатъ единъ другиму. Ако Слава поглѣдаше умилно на Петра, то Ставйо са пукаше отъ ядъ, а ако поглѣднеше на Никола, то Стоянь изкачаше изъ кожата си. Съ една дума, Слава донасяше на хорото и въздишки, и радости, и ядове, и зависти. Веднашъ Колю Мантекътъ сѣдналъ на каманере, които бѣха докарани за мостътъ, близо до полянката или близо до хорото, и когато видѣлъ Слава, то захваналъ да пѣе:

Момиче, танко, високо,
Не ми минувай презъ двори,
Не ми задавай ядове . . .
Че малко ли сж моите,
Каде да дѣна твоите?

— „Пии студена водица,“ му каза Слава. Такива пѣща са не харесваха на нашите ергенчета, и тие възѣха въздите си и хапѣха устните си. Тя ги сжрдеше колкото си може и утѣшаваше са. Приближи са до тѣхъ, запре нѣкое момиче и захване да са разговаря съ него, а въ това сжщо време по глѣдва на ергенете; а тие ту шапките си поправятъ, ту мустаките си сучатъ. Единъ плюе на дланъта си и чисти прахътъ отъ контошътъ си, други чеше вратътъ си, а трети кашле. Азъ твърде чѣсто сжмъ слушала съ ушите си какво говорятъ тие между себѣ си за нея. „Ехъ, да го земе дяволътъ, това момиче е по-хубаво и отъ сжнцето!“ казваше единъ. — „Каква е тая ластавица? питаше други. — „Нека е жива на баща си и на майка си,“ говорѣше трети и въздишаше отъ сичкото си сжрце.

А какъ гиздаво са тя облачаше! . . До толкова хубаво и до толкова гиздаво, щото не може ни да са разкаже. Поѣсчето ѝ съ сребарни чапразчета, широкиятъ ѝ сукманъ порѣбенъ съ копринени едри кенета, контошътъ ѝ отъ сжсна алена чоха, и сичкото това бѣше у нея сжкпо, защото баща ѝ бѣше богатъ човѣкъ. И селската чорбаджийка нѣмаше толкова паките, колкото Слава!

— А щешъ ли, Славо, да идешъ съ мене въ недѣля заранъта на ливадата да си набѣреме цвѣте и лападець? я попитахъ азъ.

— Искамъ, ала да идеме по-раничко, защото щатъ да ни дойдатъ госте, каза тя.

— Пакъ госте! Да не е пакъ нѣкой младоженецъ?

— Иди ти до дяволете съ своите младоженци! Немъ безъ младоженците нѣма други госте?

— А немъ ти са не радвашъ, като глѣдашъ, че младоженците прескачатъ сѣка недѣля и сѣки день праговете ви, а които сж по-срамежливички, то испровождатъ майките си и бащите си?

— Азъ сжмъ ти казвала хилядо пкти, че не ща

мжжъ. Не закачай ма вече съ своите младоженци. Азъ ща да ти са разсърда, ако ми напомнишъ още веднашъ за младоженците, каза Слава и захана сюята алена устница.

— Лжжешъ ма, Славо! лжжешъ ма, сестро! извикахъ азъ и паѣснахъ рѣцете си. — Кажй ми де?.. Ако та поиска дѣдовиятъ Божиловъ синъ Драганъ, то какво би му казала? Ще ли да му кажешъ „не ща та?“ Ехъ, Славо, Славо, не лжжи ти старите врабчета.

Слава са зачерви, като чукундуръ, скокна на краки и отиде си. Азъ одавна вече знаѣхъ, че Слава обича Драгана . . . Щомъ спомѣнешъ името му, то тя са изчерви . . . Но Драганъ и наистина не бѣше за изхвѣргане. Драганъ бѣше най-доброто, най-хрисимото, най-умното и най-почитното ергенче въ селото ни. Ако Слава да би била малко друго-яче, то би била Драгану и лика и прилика . . . Да ви кажа и друго. Дѣдо Божиль и баба Божилица не обичаха Слава и не искаха да я иматъ за снаха. — „Драгане, синко, време е вече да ти намѣриме невѣста и да та задомиме,“ му казваха поѣкогашъ дѣдо Божиль и баба Божилица. — „Не, тато, или не, мамо, каже той. — Трѣба да са почѣка още малко. Мене са не харесва ни едно момиче.“ — „Какъ ти са не харесва! са зачудатъ тие. — Ето ти Райка Стаменова, ето ти Дойка Цицелкова, ето ти Пѣна Бухалкина . . . И трите сж хубави, гиздави и добри.“ — „Не, мамо, мене са не харесва нито Райка, нито Дойка, нито Пѣна . . . Сжрцето ми ма не тѣгли камъ тѣхъ.“ — „А защо, синко, ти са не харесва Райка? попита майката. — Тя е отъ добаръ корѣнь . . . Баща ѝ са почита отъ сичкото село, а майка ѝ е пѣрвата майсторка да тжче, да прѣде и да шари. А сама Райка? Драго е човѣку и да я поглѣда . . . Пѣснопойка, веселица, работница, умница и гиздосия! Какво искашъ повече? Ехъ, синко, синко, хубостъта са не продава много сжкпѣ . . .“ — „Азъ искамъ да земешъ Дойка,“ казва бащата. — „Вие, тато, можете да правите съ мене каквото щете, а азъ сжмъ длженъ да ви слушамъ, да ви не сжрда и да ви са покорявамъ, както праватъ сичките добри синове; но Слава ми са харесва повече отъ сичките други момичета,“ казваше Драганъ и наводдеше главата си, чегато го е страхъ да поглѣда баща си и майка си въ очите. — „Не, синко, не, азъ сжмъ ти казалъ хилядо пкти, че не ща да имамъ тавава снаха, каквата е Слава. Азъ не сжмъ грѣкъ, майка ти не е чорбаджийка и синътъ ни не трѣба да бѣде вѣтрогонецъ и да води такава жена, която са бои да намокри рѣцете си въ коритото или която мисли само съ какво да са навити. Съ такава жена са не ходи въ рай. Само грѣкните и само пловдивските чаѣки сѣдатъ съ скржтосани рѣце, глѣдатъ изъ прозорците, намигатъ на момците, витатъ са отъ утрянъта до вечеръта, водатъ мжжете си за посовете, продаватъ честъта си за маргатарено зжрно и хвататъ са съ своите гнусотии. Нашата работа е друга. Ние сме бжлгаре, а бжлгаринътъ трѣба да живѣе просто, честито, честно и хрисимо. Ако азъ работа

отъ утреньта до вечерта, то и снахата ми трѣба да бѣде работница, послушна и чиста. Твоя майка едно време не приличаше на Слава; тя са не хилѣше на момците, не сѣдѣше по цѣль день безъ работа, не играше на кукли, не труфеше главата си съ сѣкакви джунджурни и не лапаше мухите, а работеше по цѣль день и въртѣше къщата си . . . Малко-по-малко господъ богъ ни даде сичко, щото е добро, и ние проживѣхме, безъ да знаеме що е коирина, що е кадифе, що е самуръ, що сѣ лесици, а джебовете ни бѣха пълни и ние бѣхте сити, обути и отгладани. Азъ би желалъ да имамъ такава сѣщо унука, какавъто си ти. Слушашъ ли? Я земи ти Райка или Дойка и поживѣй на свѣтътъ като хората. Хората са женатъ не да иматъ въ къщите си патруфени кукли, а да живѣятъ по-добре и да има кой да ги погладна на стари години. Ако азъ и майка ти сме отгладале тебе, то и ти сѣ жената си трѣба да отгладашъ челѣдъ и да имашъ на стари години подпора и утѣшение. Земи Райка . . .“ Ето какви разумни думи говорѣше дѣдо Божилъ на синьтъ си, но неговите сѣвѣти не хващаха мѣсто, защото главата на Драгана одавна вече бѣше напжлнена съ вѣтаръ. Старите хора разказватъ, че младежите върватъ слѣдъ сѣрцето си, а старите слѣдъ умьтъ си. Това е така.

II.

Още азъ сѣдѣхъ на слънце и мислѣхъ си за едно за друго, а Слава са върна изново при мене, весела-превесела, и захвана да ма прегърща и да ма цѣлува. Такова нѣщо до тоя день не бѣше са случвало. — „Какво, Славо? Какво са е случило съ тебе? я попитахъ азъ. — Да не си полудѣла? Ти трѣба да си полудѣла! . . . Ти не приличашъ на себѣ си.“ — „Знаешъ ли що, Найдо? ма попита тя. — Азъ, Найдо, азъ сѣмъ . . . Знаешъ ли какво са случи? Охъ деле, Найдо, драго ми е! . . .“ И тя захвана изново да ма прегърща и да ма цѣлува. — „Та кажи ми какво са е случило . . . Казвай? Азъ не мога да разбера какво са е случило съ тебе. Ти ли си или не си?“ — „Отъ Божилови дойдоха да ма искатъ . . . Охъ, моя Найдо, дай да та прегърна още веднашъ; дай да та цѣлуна . . . На сѣрцето ми вратъ хилядо радости . . . Трѣба да та цѣлуна още веднашъ.“ Да ви кажа право, азъ са зачудихъ твърде много. „Какъ е пристаналъ дѣдо Божилъ да ожени синьтъ си за Слава! си помислихъ азъ и наведохъ главата си. — Тука, както са види, са е случило нѣкое чудо.“

На другиятъ день азъ излѣзохъ на дворьтъ и чухъ, че нѣкой говори на Славиниятъ дворъ. Приближихъ са до стоборьтъ и надникнахъ презъ една пролука. Глѣдамъ: върви дѣдо Божилъ и баба Божилица, а баба Цвѣтковица ги посрѣща. — „Добре дошле, добре дошле, свате и свахо! Честита ви радостъ!“ казва тя. — „Добре ви намѣриле! И вамъ честита радостъ!“ отговарятъ тие. Дѣдо Божилъ носи въ едната си ржка бжклица съ вино, а въ другата китка, голѣма-преголѣма; а баба Божилица — алень пошъ съ сѣкакви овощи и така сѣщо една доволно

голѣма китка. „А-а-а, ето че са захваща и годѣжтъ, а азъ се още не вървамъ!“ си помислихъ азъ и отидохъ да кажа мами.

Но както и да е, а въ тоя сѣщи день Слава бѣше вече сгодѣна. Слѣдъ три деня стана и запивѣтъ. Ходихъ и азъ да поиграя хорце и да си поприкажа съ еранките. Слава шѣташе весело, като сѣкога, и не мѣдреше са като другите невѣсти; а Драганъ ходѣше още по-веселъ и още по-задоволенъ и черпеше сватовете съ ракийка изъ „пѣтлето“ като сѣки младоженецъ. Когато сѣднаха да ѣдатъ, то баба Цвѣтковица са курдиса между сватѣтъ и свахата, защото дѣдо Цвѣтко не бѣше дома си. Дѣдо Цвѣтко, който бѣше кехая, не бѣше още докаралъ своите вакли овце отъ зимовище, ако това зимовище и да не бѣше твърде далечъ, — близо до Едирне бѣше. Дѣдо Цвѣтко бѣше единъ отъ оние хора, които носатъ въ главите си не бржмбалчета, а умъ и разумъ; той разбираше своята работа както трѣба и не искаше да го учатъ; у него сичко вървѣше гладко и мазно, — добаръ овчаръ бѣше, — и за това чѣкаше да са посгрѣ времето, да израсте добра трева, да напжнатъ агнетата и тогава вече да докара овцете си на нашата планина.

Когато са свърши запивѣтъ, — като поѣдоха, попиха и понаиграха са, — и когато си отидохме дома, то мама каза на леля Велика: „Азъ мисла, че ни Драганъ, ни Божилъ и Божилица, ни Цвѣтко и Цвѣтковица нѣма да видатъ отъ сега пататакъ радостенъ день. Нѣма да задобрува нито Слава. Отъ такава свадба не може да очѣква човѣкъ добро.“ „А защо, како?“ попита леля. — „Защо и за какво! . . . Тая свадба са е захванала не като у хората; а сѣко едно нѣщо, което са захваща въ лошаво време, са и свършва лошаво.“ — „Какво лошаво време? Немѣ ти не знаешъ, че Дѣдо Божилъ и баба Божилица сѣ пристанале и сами да оженатъ Драгана за Слава? Свадбата имъ са е захванала като у хората,“ каза леля Велика. — „Истипа е така, отговори мама, но тука има друго нѣщо. Ти не знаешъ какъ са е захванала тая свадба. Искашъ ли да ти обада? Днеска, когато отивахъ въ черкова, ма срѣшна Цона Пѣнина. Тя отиваше нѣйде си твърде бързо, а когато ма видя, то са запря, погладна ма усмихнато и рѣче ми: „А що, Милйовице, вашата комшийка са задомява за Драгана! . . . Ето ти още едно нечувано и немислено чудо! . . . Стариятъ, както ми са чини, е полудѣлъ.“ „Каква наша комшийка?“ попитахъ азъ, ужка са не сѣщамъ. „Е, коя! . . . Слава Цвѣтковичина, отговори Цона. — Коя друга, ако не Слава мързеливщината, грѣжинята, бржблевщината и магносницата проклѣта.“ „Какъ та не е грѣхъ, Цоне, да наричашъ момичето магносница! . . . Господъ ще да та накаже за това, Цоне! Господъ ще да ти отиѣме езикьтъ за твоите лошави думи.“ „Глѣдай я ти сега! Хубава работа! Господъ ще да ма накаже за това, защото говора право! Или ти мислишъ, че азъ та лѣжа?“ „Мжлчи, Цоне, мжлчи! Азъ знаа, че ти мислѣше да дадешъ Драгану своята джщеря . . . Изплѣзна ти са доброто ергенче изъ рѣцете. Нѣ-

ма да го уловиш вече . . . И ти . . . и ти отъ ядъ клопашъ хубавото момиче и чернишъ името му. Не говори ми още веднашъ такива думи; не предумвай хорските дѣца . . . И ти имашъ дѣщери. Помни думите ми. Азъ познавамъ Слава по-добре и отъ майка ѝ. Слушашъ ли? Азъ зная твърде добре, че тя никога не е била и никога нѣма да бѣде магьосница.“ „А азъ ща да ти докажа, че тя е магьосница, . . . извика Цона и пухна бѣдрото си. — Слушай. Вчера заранъта въ нашата къща дойде една циганка и разказа ми, че Слава я е молила да ѝ направи магия и да ѝ доведе Драгана. „Азъ искамъ да го зема, защото го обичамъ повече отъ очите си,“ казала тя на циганката. А циганката ѝ казва: „А какво ще да ми дадешъ?“ Слава припнала, влѣзла вътре, изнесла една своя нова дрѣха и дала я на циганката. Циганката ми показва и дрѣхата. После това циганката ѝ направила магия . . . Ето каква е работата.“ „А какъ ѝ е тя направила магия?“ попитахъ азъ Цона. „А ето какъ,“ отговори тя. — Земала отъ Славината коса нѣколко влакна, завѣзала ги въ дяволската си кърпа и отишла въ Драгановата къща да продава рѣшета. „Сита, рѣшета, вретена, хаджийко!“ вика. Баба Божилица си купила едно рѣшето и казва ѝ да си иде. Не ще . . . Чѣка Драгана . . . Когато Драганъ излѣзаль на дворѣтъ, то циганката турила подъ краката му нѣколко влакна . . . Драганъ ги настѣпилъ и понадналъ са въ кашанѣтъ, сиромашѣтъ!“ — Како, каза леля, ние трѣба да кажемъ за това дѣду Божилу и баби Божилицы.“ — „Не трѣба да имъ казваме,“ отговори мама . . . Азъ та свѣтувамъ да не казвашъ никому ни думица. Кой знае какви бѣди могатъ да са струпатъ и на нашите глави. „Не търкаляй са въ триците, да та не изѣдатъ свинете,“ казватъ старите хора. Ако едно момиче не са е бояло да направи една магия, то нѣма да са побои да направи и още много други. Злото не ходи по свинете . . . Трѣба да знаешъ и това, че е голѣмъ грѣхъ да говори човѣкъ лошава за годѣните момичета. Свѣти Иванъ Коприванъ, който варди младото и зеленото, наказва левустите. Устата на Нейка Кутийката сж искривени отъ св. Ивана.

(Продължава са).

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Ако моралистите и да са стараятъ да ни докажатъ, че цивилизацията е съществувала още отъ самото начало на човѣческиятъ родъ, но ние не можеме да приѣмеме тѣхните разсжждения за доказанна истина, защото ней (на цивилизацията) сж потрѣбни такива условия, които не сж съществувале при появението на нашиятъ родъ. За развитието на единъ народъ сж потрѣбни слѣдующите условия: 1) народонаселението трѣба да бѣде многочислено, да живѣе на едно мѣсто, да има постоянно отечество и да бѣде баремъ отчасти обезпечено отъ външкешните нападения; 2) една частъ отъ народонаселението е длжно да са грижи за развитието на цѣлото, слѣдователно тя трѣба да е обезпечена и да са не грижи за

своиятъ „хлѣбъ насущный.“ Циганете, които сж разсѣвени по сичкиятъ свѣтъ, никога нѣма да достигнатъ, като народъ, до извѣстно развитие. Същото ще да бѣде и съ племената по равниците въ Австралия, въ горите на Канада и по поляните на Техасъ. Но вие ще да ни уважете на евреите и ще да опровергнете съ очевидни факти нашето заключение. Ние са сжгдшаваме съ вазе, че ако евреите и да сж распърснати по сичкиятъ свѣтъ то тѣхното умствено развитие стои на доволно висока степенъ; но вамъ е извѣстно, чини ни са, и това, че евреите живѣятъ само по градовете и занимаватъ са исклучително съ търговия, слѣдователно тие иматъ въ рѣцете си силни срѣдства, които сж потрѣбни за човѣческото развитие; вамъ е извѣстно така сжщо, че евреите одавна вече сж престанале да съществуватъ като народъ или като политическо тѣло; стариятъ еврейски езикъ са е изгубилъ и мопсевиный народъ говори испански и нѣмски, слѣдователно ако да не би била религията, която свѣзва тая религиозна търговска раса въ едно цѣло, то тя одавна вече би са изгубила. Но да оставиме евреите. Доказано е вече, че цивилизацията са е появила най-напредъ по оние мѣстности, които сж биле благоприятни за търговията и за сношенията съ другите народи, които сж биле населени гъсто и които сж занимаде малко пространство. Египетската цивилизация е поникнала на тѣсна, заградена и отъ двѣте страни съ пустиния, долина. Гръцката цивилизация са е развила на малакъ полуостровъ, който е билъ заграденъ отъ камъ сѣверната страна съ високи планини. Етрурия и Римъ сж биле така сжщо обколени съ не твърде развити области. Цивилизацията малко-малко са е распространила по восточните и по западните крайове на стариятъ свѣтъ (въ Китай и въ Япония отъ едната страна и въ Германия, Холандия, Британия и Англия отъ другата), но въ това сжщо време оние страни, които лѣжатъ между тие предѣли, сж отишле не твърде далече въ своето развитие. Съ една дума, цивилизацията са е распространила най-напредъ у оние народи, на които морето или други нѣкои причини сж преграждаде пътѣтъ и не сж имъ дозволяле да продължаватъ своите скитания, но накарале сж ги да населятъ извѣстни пространства, да съставатъ села и градове и да са погрижатъ за своето развитие, а тие условия сж главните начала на сѣки единъ напредокъ. Ако манданите, за които ние говорихме по-горе, да не би живѣле въ голѣми села и ако да не би престанале да са преселяватъ отъ едно мѣсто на друго, то и тие би са намирале въ онова сжщо положение, въ което са намиратъ даже и до днешниятъ день тѣхните братия скитающы са индѣйци. Земете за примѣръ нашите тессалийски овчере, които са наричатъ „власи“ и които са намиратъ на най-незавидната степенъ въ своето развитие. Тие гръци, които са скитатъ отъ едно мѣсто на друго съ своите стада, не могатъ да иматъ постоянно жителство, не могатъ да съставатъ села и градове, не могатъ да обмѣняватъ между себѣ си своите познания и не могатъ да иматъ школи за себѣ си и за дѣцата си, слѣдователно тѣхното развитие никога нѣма да са повдигне напредъ. Но тука са появява и другъ вопросъ. Сѣки вече знае, че нашите така нарѣченни шопе, които населяватъ западните български крайове, стоятъ доволно ниско въ своето

развитие, ако и да съставляват голѣми села, ако и да са заемаватъ съ земледѣлие и ако и да сж доволно многочислени. Освѣнъ това, шопете иматъ обичай да живѣятъ патриархално, т. е. да не излизатъ изъ дѣдовата си къща до онова време, дорде са не умножатъ до голѣмо количество, а това е твърде благоприятно за сѣко едно развитие. На тоя въпросъ е твърде лесно да отговорн човѣкъ. Оние мѣстности, които сж населени съ шопе, сж заградени отъ сѣка една страна съ планини и съ други гъсти населення, слѣдователно шопете не сж могли нито да иматъ сношения съ другите народи, нито да водатъ далечна търговия, нито да иматъ препирни и конкуренции съ своите сѣсѣди. Земята е давала сичко, щото имъ е било необходимо за тѣхната прехрана, и тие не сж желале отъ бога нищо повече, освѣнъ тишина и спокойствие. Твърде богатата и твърде обширната земя не благоприятствува на умственото развитие. Не трѣбать никакви доказателства, че тракйските българе сж развити много повече отъ своите дунавски и македонски братия. А каква е причината? Причината е тая, че тие сж имале дълговѣчни борби и препирни съ гърците и че населението е било до толкова гъсто, щото една частъ отъ това население е напустило пивите и ливадите и занимало са е съ търговия и съ други занятия. Да земеме за примѣръ черковите. Въ Тракия даже и по най-малките села съществуватъ черкови и училища, а на Високѣтъ (въ протската епархия) на 17 доволно голѣми села принадлежя само една черкова, която са отваря исклучително на великденъ и която е направена не отъ селените, а отъ железете. Но ние са отдалечихме отъ своятъ въпросъ. Множество стари и нови философи, а особено гърцките мъдреци, говорятъ, че великите хора и великите племена сж назначени отъ самото провидѣние да бждатъ такива. Това е чиста басня. Сичките хора подъ ясното небе, освѣнъ естественните идиоти, са раждатъ еднакви, но слѣдъ време едни отъ тѣхъ добиватъ наклонность, по причина на воспитанието, да бждатъ земледѣлци и копаचे, а други — да станатъ учители и попове. Разбира са, че това зависи и отъ материалното благосъстояние на родителите имъ. Цивилизацията на народите произхожда отъ сжщиятъ источникъ. Ние видиме, че между индѣйците въ Америка съществуватъ отдѣлни племена, които сж доволно развити и образовани. Йолофите, мадингите и кафърите въ Африка сж достигнале вече до извѣстно умствено развитие, ако тѣхните сжсѣди и да сж диви варваре. Съ една дума, цивилизацията зависи най-много отъ мѣстоположението на страната, отъ климатътъ, отъ занятията на жителите, отъ спошенията имъ съ другите народи, отъ гъстотата на населението и отъ наклонностите на отдѣлни личности. Ако ни окружаватъ груби и тѣшки вънкашни условия, то и ние сами ставаме груби, защото въ множество случаи нашата дѣятелность са погъща отъ тие условия. Нѣжните растения растатъ само по оная почва, която е така сжщо нѣжна и избелна съ храна. Изъ сичкото това ние ще да си сжставиме заключение, че ако допотопните народи и да сж биле прости и невинни, но тие не сж могли да иматъ онова, щото е потрѣбно за цивилизацията. Да потърсиме примѣри въ пѣсните на историческите народи, които са парчатъ народни предания и въ които сж са

сжхраниле народните понятия и вѣрования до извѣстна степенъ. Пѣсните на земледѣлческите народи сж нѣжни, кротки и много пъти глупаво наивни; въ скандинавските саги ние намираме свѣрхестественно мъжество, крвоожѣдни богове и богини и суравъ сѣверенъ животъ; въ Омерова Иллиада крвоожѣдността са облагорождава съ извѣстна пропорция хитрость, дивите страсти са смегчаватъ съ волята на боговете и усвоението чуждите собствениности са покрива съ народната воля или съ националната гордость на елдинете; въ индийските битови древности ние намираме само богове, богини, ангели и демони, и човѣкътъ са не види, защото въ Индия жерците сж биле сичко и защото народътъ не е билъ нищо. На едно мѣсто въ своята „История на свѣтътъ,“ Фоктъ говори така: „Нѣкои народи, които са намиратъ въ естествено състояние и които живѣятъ едни до други въ такива страни, които имъ доставляватъ изобилни срѣдства за тѣхното съществуване, повечето пъти биватъ прости и невинни. Ако тие народи и да иматъ наклонности да заемствуватъ и да са учатъ, но високите способности на духътъ имъ още не работатъ.“ Последъ развитието на земледѣлието и последъ основанието градове, села и пѣтища, народите сж захванале вече да са занимаватъ съ търговия, съ науки и съ искусства. Но между учените съществуватъ разногласия и за това дѣло. Едни искатъ да докажатъ, че цивилизацията са е преселяла отъ мѣсто на мѣсто и че сѣка една нация я е заемствувала отъ друга нация. Така, на примѣръ, тие говорятъ, че Римъ е заемствувалъ своето образование изъ Грция, Грция изъ Египетъ, а Египетъ изъ Индия. А отъ кого е добила Индия своето развитие? Това остава и за тѣхъ и за насъ дълбока тайна. Други говорятъ, че у множество народи умственото развитие е произлѣзло безъ никакви заемствования и че човѣческиятъ разумъ са е обогатилъ естествено и самостоятелно. Мишнията на последните, по нашето мѣнение, сж по-достоверни. Американската и китайската цивилизации сж са развили безъ никакво вънкашно вмѣшательство. Ирландците, които сжставляватъ частъ отъ образованиѣшата велико-британска конституция, бретонците, които са считатъ за дѣца на най-цивилизованѣшата проповѣдница велики идеи, словаците, които населяватъ частъ отъ облагодѣтелствованното отъ венскиятъ университетъ човѣчество и пр., сж много по-губни, по-диви и по-необразовани отъ множество други народи, които до днешниятъ день не сж имале никакви сношения нито съ парижските модни магазини, нито съ лондонските парламенти, нито съ „Славянската бесѣда“ въ Виена. И така, ако нѣкои народи и да сж заемствувале частъ отъ своето знание, като на примѣръ Грция изъ Египетъ, отъ своите сжсѣди, то множество други народи сж са развили естествено или самостоятелно. Човѣкътъ, по своята висша духовна организация, е можѣлъ да захване още въ първоначалното свое състояние, безъ никакво заемствование, да употрѣблява нѣкои произвѣдения на природата за своите нужди и да имъ дава искусственъ видъ. Съ една дума, той е можѣлъ безъ никакво заемствование да захване да прави къща, да оре, да копае, да употрѣблява различни оръжия за своята защита и пр. Пчелите, бобровете, ластавиците, мравките и др. праватъ своите гнѣзда, защищаватъ своите владѣния

и устройватъ своятъ животъ безъ чуждо влияние, а човѣкътъ има повече умственни качества и по-способна за сѣки единъ напредокъ организація! *) „Изгонете, говори Галлъ, музиката, скулптурата, архитектурата и сичките науки и искусства, забравете вашиятъ Хомеръ, Рафаелъ, Микела Анжело, Глюка и Канова и воведете въ животътъ разнообразни гениални хора, — и поезията, музиката, живописътъ и сичките науки и искусства ще да са поияватъ изново съ сичкиятъ свой блѣскъ. Два пъти, по думите на историята, човѣческиятъ родъ е отстъпялъ отъ пътятъ на своето назначенне, но и двата пъти слѣдъ грубото варварство е слѣдовадала по-нисока степенъ въ образованието.“ Но преди да свършиме своята мисаль, ние трѣба да повториме още веднашъ, че у човѣчеството, дѣто то и да би живѣло, са появяватъ еднаки потребности, еднакви стрѣмления и еднакви нужди, слѣдователно първоначалното образование е имало свой природенъ всточникъ. Единственното различие, което съществува при развитието на народите, са заключава въ това, че географическите и топографическите условия помагатъ на единъ народъ да са развие по-скоро, а на други по-полека. Нѣкои учени мъже ни указватъ на народните нрави, обичаи и вѣрования у различни народи и стараятъ са да ни докажатъ, че първоначалното отечество на сичките така нарѣчени индо-европейски племена е Индия. Това е така също само голямо предположение. Ние мислиме, че правите, обичаите и вѣрованията не могатъ да ни послужатъ за фактъ, че това или онова племе е родственно на друго което и да е племе, ако то и да има приблизително общи обичаи или общи вѣрования съ него. Обичаите, както и вѣрованията, са появяватъ у сичките народи по едни и същи причини и изъ едни и исти источници. Въ първоначалните времена, когато хората съ биле още груби, малко развити и неспособни за по-високи мисли, тие съ са бояле отъ сѣко едно природно явление, което не съ разбираде, което не съ обичале и което е препятствувало на тѣхните стрѣмления. Най-много тие съ ненавиждаде темнотата и обичале съ свѣтлината. Слънцето, което е прогоняло ненавижданиятъ духъ, е било оная чудотворна сила, която е накарала първоначалното човѣчество да си направи идоли и да си създаде различни богове. И така, най-напредъ хората съ захванале да почитатъ слънцето, да му са покланятъ, да му даватъ различни имена и да му праватъ богати храмове. Тие съ мислиде, че ако слънцето пожелае да остави грѣшниятъ свѣтъ и да не изгрѣва вече, то може да направи това, а ако поиска да грѣе и днес и ноше, то и това зависи отъ неговата свѣта воля. Тие не съ могли да кажатъ: „утре ще да бжде зора; утре ще да съмне изново; утре ще да бжде день...“ Слънцето, по тѣхното мнѣние, е имало власть да наказва и да награждава хората, слѣдователно и свѣтлината е зависѣла отъ неговата божествена воля. Съ една дума, слънцето е било за тѣхъ „всевидащи и всезнающа“ богъ, който е управлялъ свѣтътъ, който е давалъ плодородие и които е наказвалъ хората за тѣхните грѣхове.

(Продължава са).

ЗА ЦѢЛЕБНИТЕ СИЛИ НА ПРИРОДАТА.

(Отъ Др. Бока).

Защо болѣстите са излѣчаватъ безъ лѣкове и безъ лѣкаре. Болните хора и животни оздравяватъ ако ги оставиме безъ лѣкове така също, както и при употреблението всевъзможни цѣлителни срѣдства и различни лѣчения. Това са види твърде ясно изъ разнообразните лѣчения на едни и същи болѣсти както отъ кръвожѣдните аллопати, така и отъ дѣйствителните хомеопати. Азъ казвамъ дѣйствителни хомеопати за това, защото по-голямата частъ отъ тие лѣчители не съ дѣйствителни. Още въ 1832 г. тие съ нарѣчени отъ Ханемана „копелета-хомеопати,“ защото въ оние случаи, дѣто не могатъ вече да останатъ съ своето „нищо“, тие даватъ таква също огромни дози аллопатически срѣдства (опиумъ, йодисти кали, хинина и др.), както и най-смѣлителите аллопати. Твърде често болните са излѣкуватъ (съ различни симпатически срѣдства) и съ свършено не дѣйствителни тайни срѣдства. Въ това отношение ни служи за примѣръ свършено глупавиятъ радемахеровски способъ при лѣченията, който са състои въ това, щото на болниятъ да са даватъ безпрестанно разнообразни лѣкове и тие лѣкове да са промѣняватъ до онова време, дорде той не оздраве или дорде не умре. (Ето ви собствените думи на Радемахера: „Като са убѣдихъ, че характерътъ на болѣстите са не узнава друго-яче, освѣнъ чрѣвъ посредничеството на различни противоположни едно на друго лѣкарства, то азъ не права никакви учени планове при лѣченията и никога не мисла, че приписанието отъ мене лѣкарство трѣба да помогне. То може и да не помогне. А ако първото мое лѣкарство, което е дадено на болниятъ, не помогне, то азъ му давамъ друго, и т. н., дорде болѣстътъ са не унищожил или дорде не ослабне). Кажете ни сега, какъ болните могатъ да са излѣчатъ безъ лѣкарства така също, както и послѣ разнообразнѣйшите способности на лѣченията? — Това зависи отъ устройството на нашето тѣло. Нашето тѣло бива здраво въ такавъ случай, когато са храни правилно или когато преживѣлите вече неговни частици са възобновяватъ тугакси отъ други нови, а мъртвите и непотрѣбните са изганятъ изъ него; то бива нездраво въ такавъ случай, когато по каквато и да е причина са отстранява или измѣнява възстановлението на преживѣлите вече части или когато са ввождатъ непотрѣбни частици. Причината, която препятствова на правилното питание, може да дѣйствува непродължително и несилно, или напротивъ, тя може да бжде твърде продължителна и да измѣни дълбоко процесътъ на питанието въ тая или въ оная частъ или въ сичкото тѣло. Въ първиятъ случай болѣстите, които произхождатъ отъ подобно унищожение на питанието, съ неважни и въ по-вечето случаи преминуватъ сами по себѣ си; а въ вториятъ — болѣстътъ са развива постепенно, бива продължителна и твърде рѣдко са унищожаватъ окончателно. Въ първиятъ случай, т. е. когато послѣ болѣстътъ настава пълно оздравяване, въ по-напредните времена обикновенно съ разказвале различни небивалщини за съществуващото на нѣкаква си особенна сила, която са е наричала „цѣлителна сила на

*) Гл. „Историята на цивилизацията въ Англия,“ отъ Г. Т. Бекля.

природата“ (самохранение) и която са е представляла на нѣкои подъ видъ на нѣкакавъ си разуменъ духъ, който са е помѣщаль нейдѣ си въ нашето тѣло и господствува въ отъ тамъ надъ него (лѣкаринъ въ самиятъ човѣкъ!) Разбира са, че това дѣтинско вжрѣние не съществува вече въ сегашното време, защото ние са опознахме вече съ обмѣните (trac) на вѣществата въ тѣлото. Но ние можеме да нарѣчеме цѣлителни сили на природата именно оние процеси, съ помощта на които са излѣчвава по-голѣмата частъ отъ болѣстите. За нашето щастие, въ по-голѣмата частъ на болѣстите тие процеси произхождатъ сами отъ себѣ си, по съвършено опредѣленни закони, даже и безъ вмѣшателството на медицинските искусства, и за това по-голѣмата частъ отъ тие болѣсти трѣба да са оставатъ съвършено спокойно сами на себѣ си. Но защото лѣкарете не умѣятъ и не стараятъ са да изучатъ естествените цѣлителни процеси, които произхождатъ въ болното тѣло самостоятелно, то у по-голѣмата частъ отъ тие господиновци, както и у занимающите са съ лѣчение шарлатани и невѣжди, заедно съ смѣшното високомѣрие са появява убѣждение, че приписаното отъ тѣхъ на болниятъ лѣкарство е било причина на неговото облекчение или на неговото оздравление. Но тая нещастна, укорѣнивша са въ медицината идея, — по която за постоянна причина въ по-нататашните измѣнения на болѣстѣта са счита само онова, щото е направилъ на болниятъ лѣкаринъ или шарлатанинъ, — е създавала множество глупави и суевѣрни понятия; подобно вжрѣние съществува и въ обикновенниятъ животъ, дѣто доволно чѣсто, безъ никакви по-дълбоки разсждения, утвърждаватъ, че това или онова произшествие са е случило именно за това, защото то е слѣдовавало слѣдъ това или слѣдъ онова или защото са е появило послѣ онова, щото са е случило преди него. До колко глупави биватъ повѣкогашъ тие сжждения, вие ще да видите въ слѣдующите рѣдове. Ловецътъ, който отива на ловъ въ недѣля, най-напредъ е срѣшналъ нѣкоя бабичка, слѣдователно той не може да има никакавъ успѣхъ въ своето предприятие. Солдатинътъ носи на гърдите си амалия, слѣдователно той не е билъ раненъ ни въ едно сражение. Волниятъ отъ подагра носи отъ нѣкое време насамъ тѣлеско кокадче въ дѣсниятъ джебъ на панталонете си, слѣдователно въ послѣдните нѣколко месѣца той не страдае вече отъ тая болѣстъ. Нѣкой си е написалъ своятъ тестаментъ или своето духовно завѣщание, или е сѣдѣлъ въ обществото на тринайсетъ души подъ оглѣдалото или предъ оглѣдалото, слѣдователно той скоро послѣ това е умрѣлъ. Нѣкой си похвалилъ предъ майката здравото й дѣтенце и заборавилъ да плюйне три пжти и да рѣче „да го учува господъ,“ слѣдователно дѣтенцето са е разболѣло. Разбира са, че нищо не доказва до толкова силно неразумието, леностѣта въ размѣшленията и невѣжеството на настоящето поколѣние относително сичко, щото са отнася до природата, а особенно до човѣческото тѣло, до колкото „сжжденията за отношенията на причините камъ тѣхните слѣдствия.“ Даже и по-голѣмата частъ отъ така нарѣченните образовани хора сж до толкова суевѣрни и иматъ до толкова ограниченни понятия за образътъ на дѣйствиата относително нѣкои причини, щото тие твърде

чѣсто, — противно на съществуещите природни закони и на здравиятъ човѣчески разумъ, — приписватъ на явленията и на случаяте такива причини, които не могатъ да иматъ съ тѣхъ никакви сжотношения. И наистина, дѣ е тука разумътъ, когато на тѣлеските кости са приписва унищожението на подаграта, на амалията — самосжхранението, на срѣщата съ нѣкоя бабичка — нещастниятъ ловъ, а на духовното завѣщание и на числото 13 — смъртъта! Само по себѣ си са разбира, че по-голѣмата частъ отъ случаяте и дѣйствително са намиратъ въ причинна свжзка между себѣ си, и за това ние, ако обжрнеме своето внимание на измѣнната послѣдователность въ ежедневните сжбития, можеме отъ рано да опредѣлимъ точно и ясно слѣдствията отъ различни причини. Но тамъ, дѣто не можеме да обяснимъ съ нѣкой законъ природните отношения между причината и слѣдствието, ние сме длжжни съ хиляди опита и изслѣдования да покажеме точно и ясно необходимостѣта на тие отношения, преди да ги повѣрваме. Разбира са, че ако една голѣма частъ отъ подагриците да би са излѣчала отъ тѣлеските кости, ако множество отъ хвалитите дѣца да би са разболѣвале и т. н., то ние би имале вече основание да припишеме тие слѣдствия на гореприведените причини. Но било ли е извѣстното сжбитие случайность или необходимо слѣдствие отъ преминалото дѣйствие, това са не изслѣдува отъ легкомисленното и отъ суевѣрното човѣчество, и колкото е едно нѣщо по-неправдоподобно, по-нестестественно и по-неразумно, толкова му и вѣрватъ по-лесно. Сичкото това са е отразило и на медицинското искусство, а особенно на хомеопатията. За срамъ на човѣческиятъ разумъ, и до двенниятъ день съществува така сжщо вѣра и въ амалиите. А отъ дѣ са е то появило? То е произлѣзло отъ това, че нѣкои си, които сж имале на себѣ си тие играчки, случайно не сж биле нито болни, нито ранени, нито упушнати, нито заклани. Даже и най-просвѣщенните, най-разумните и доволно чѣсто осжждаемите за своето волномислие французе, стоятъ въ това отношение на еднаква степенъ съ суевѣрните азиатци и съ бедуните, защото почти сѣки франциски солдатинъ носи амалия противъ смъртъта и противъ другите разнообразни опасности, и ако на бойното поле цѣли хиляди носители амалии и да ставатъ жертва на смъртъта, но оние малцина, които сж останале живи, се още не измѣняватъ своите вѣрования въ дѣйствителната сила на амалиите имъ, и разказватъ, че амалиите на умрѣлите сж биле калпави. Достоверно е вече извѣстно, че не само простите солдате, но и шабь-офицерете сж поджржени на тие суевѣрия и носатъ амалии. Самъ генералъ Канроберъ са не отдѣля отъ своята амалия; генералите Воске и Форей иматъ частици отъ свѣтивтъ кръстъ. Увѣрватъ даже, че принцъ Наполеонъ има такава амалия, която предпазва обладателтъ й отъ сѣка една рана. Въ времето на кръмската война докторете намираше на много мжртви християнски, турски, даже и еврейски амалии. Такива амалии, които, по-думите на невѣжеството, предохраняватъ отъ болѣстите, можете да наидете и днесъ у много образовани хора, даже и у мжже; а колко майки наокачватъ своите дѣца съ различни доволно смѣшни джунджурни само за това, за да имъ са прорѣжатъ жибите, да ги не

боли гърлото, да имъ са не искривяватъ краката и да имъ са не случватъ и други каквито и да е недостатъци, сичкото това е извѣстно почти сѣкиму. За суевѣрната на ловджиите ние нѣма да говориме, защото за насъ е почти не понятно, какъ единъ възрастень, разумень човѣкъ, а още и мъжъ, може, противно на здравиятъ разумъ, да са придържава сериозно за глупавите предразсѣдоци. Какво, напримѣръ, можеме да си помислиме за онзи човѣкъ, който, ако чуе при отправянието си на ловъ желание „щастлива ловидба,“ или, ако заборава да земе нѣщо съ себѣ си, то тутакси промѣнява своето намѣрение и върща са назадъ? За жените е напразно и да говори човѣкъ. Ето какви сѣ тѣхните убѣждения. Бракътъ на тие или на оние сѣпруги е билъ заключень въ петакъ, и за това е билъ нещастень (а не за това, че единъ отъ сѣпругите, а понѣкогашъ и двамната сѣ хоро тщеславни, празни, властолюбиви, зли, мѣстителни, ревдивни, трѣбователни, глупави, вѣтарничави); на пѣтниците сѣ са срѣшнале свине, и за това колата имъ сѣ са катуриле (а не за това, че кочияшинътъ имъ е билъ пиянь); въ новата къща не сѣ занесени по-напредъ отъ сичко солъ, хлѣбъ и нова мѣтла, и за това живущите въ нея сѣ исчитаде множество нещастия; госпожата е станала отъ постѣлята и стѣпила е на земята по-напредъ съ лѣвиятъ кракъ, и за това цѣлъ день не е имала кефъ; майката първъ пѣтъ не е отхакала, а е отрѣзала ногтете на дѣтето си, и за това то слѣдъ време са е научило да краде; момиченцето послѣ свѣршваннето на своята първа година са е поглѣдало въ оглѣдалото, и за това, когато порасло, е станало горделиво; момиченцето презъ първата своя година е носило червени калеврици, и за това слѣдъ време не е могло да види кръвъ. Множество жени са придържатъ твърдо и постоянно и за слѣдующите суевѣрия. Ако обрѣжатъ ногтете си въ петакъ, то са избавяватъ отъ зѣбните болѣсти. Най-добре е да си рѣжете ногтете на страстниятъ петакъ. Преди свадбата невѣстата не трѣба да си завѣзва чорапете, ако желае да ражда лесно; въ времето на брачниятъ обрядъ невѣстата е длъжна да има нѣколко пари въ калеврите си, ако желае слѣдъ време да нѣма отъ тѣхъ недостатокъ; тя трѣба да върви колкото са може по-близо до унакътъ си, ако желае да са не раздѣля никога съ него; а да бѣде глава въ къщата, тя трѣба да настѣпи кракътъ на мъжътъ си. Когато нѣкоя слагиня постѣпи на ново мѣсто, то трѣба тоя си часъ да са приближи до отвѣрстието на пещъта, ако желае да привикне колкото са може по-скоро въ чуждата къща. Дѣвицата не позволява ни на едно момче да са отриве съ нейната престилка, защото въ такавъ случай то нѣма да я обича. Ако нѣкоя „тѣшка“ жена са исправи предъ онзи столъ, на който са намира хлѣбъ, то дѣтето ѱ ще да има луни. Ако майката отбие дѣтето си въ опова време, когато цѣватъ дърветата, то у него косата ще да побѣлѣ рапо. Младоженецътъ не трѣба да харизва на невѣстата си никакви книги, ако не желае да изгуби любовта ѱ; а ако ѱ даде ножъ или ножници, то любовта имъ ще да бѣде прекъсната. Отъ неволната любовъ помага слѣдующата симпатия: трѣба да обуешъ нови калеври и да припашъ въ тѣхъ съ сичките си сили до опова време, дорде са не испотатъ краката ти, а послѣ да сабуешъ дѣсната си калевра и да

пнешъ въ нея пиво или вино. Послѣ тоя обрядъ ти ще да възненавидишъ онзи човѣкъ, за когото си мислила. Но стига сме вече говорили за тие глупости. Има още цѣли хиляди глупави обичаи и правила, които сѣ основаватъ на твърде смѣшни суевѣрия и които са сѣблюдаватъ даже и отъ най-разумните жени. (Послѣ сичкото това става сѣвсѣмъ естествено, щото жените, при своята наклонность камъ суевѣрната и при своите не твърде голѣми способности въ разсѣжденията, да вѣрватъ до толкова твърдо и на сѣншката).

(Продължава са).

КРАТКИ ПОНЯТИЯ ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО.

4) Отъ планините. На оние мѣста, които са заградени отъ камъ востокъ и отъ камъ сѣверъ съ планини, вѣтровете не произвождатъ такива опустошения, каквито са случватъ по откритите равници. Планините иматъ такова громадно влияние на климатътъ въ тая или въ оная страна, щото доволно чѣсто, даже и на едно и сѣщо мѣсто, отъ една-та страна на планината растатъ едни растения, а отъ другата сѣвсѣмъ други. Ако желаете да са увѣрите до колко сѣ справедливи нашите думи, ние ви сѣвѣтоваме да са изкачите на Стара-планина и да разглѣдате съ особено внимание нейните двѣ поли, т. е. сѣверната и южната. По сѣверната, която не е защитена отъ сѣверните вѣтрове, растатъ такива растения, които иматъ сѣверень характеръ, т. е. които принадлежатъ на сѣверниятъ умѣренъ климатъ; а по южната, която е защитена отъ студените вѣтрове, ние намираме такива растения, които сѣ своитвени само на по-топлите страни. Така, напримѣръ, въ Казанлъкъ и въ Шипка сѣ насадени роскошни трендафилени градини, въ Захара и въ Черпанъ са ражда едра загария, на югъ отъ Пловдивъ ние намираме пушекъ, сусамъ, памукъ и пр. А голѣмо ли е разстоянието отъ Габрово до Шипка, отъ Джумаята до Карнабатъ или отъ Троянь до Сопотъ? Това разстояние, ако мѣстото да би било равно, е сѣвсѣмъ нищожно. Вардарска Бѣлгария, която лѣжи почти на еднаква сѣверна ширина съ забалканска Бѣлгария и която е защитена и отъ восточниятъ вѣтаръ, и отъ сѣверните студове, е още по-плодородна. Близо до Серезъ растатъ маслини. Сѣщото явление са повтаря и по едни и исти мѣстности. Ние намираме доволно много такива мѣста, които сѣ заградени отъ сѣка една страна съ планини (Затица, Пирдопъ, Лѣжене и Душанци) и които сѣ твърде плодородни, ако тѣхната почва и да е планинска. Като знаеме какво влияние иматъ на климатътъ вѣтровете, ние ще да са убѣдиме доволно лесно, че и важностьта на планините е твърде голѣма. Ето защо, ако ние пожелаеме да насадиме нѣкои растения, които не сѣ присвоени отъ нашиятъ климатъ или които не тѣрпатъ студове или горѣща суша, то сме длъжни да избереме за тѣхъ таково едно мѣсто, което е заградено отъ камъ востокъ и отъ камъ сѣверъ съ планини; а ако желаете да насадиме такива растения (дини, лебеници и др.), които биватъ добри само презъ топлото и сухото лѣто, то за тѣхъ трѣба да избереме таково мѣсто, което е открито отъ камъ восточната страна, или таково, което да не бѣде защитено почти съ нищо отъ восточниятъ или отъ сухиятъ вѣтаръ. Но не само планинските мѣста, но и волнистата повърхность (която има джоглини, като на пр., дунав-

ска България) на земята има голѣмо влияние на климатътъ. Като има възможность да задържи влагата, като я скрива въ своите долове, защищени отъ вѣтарътъ, волнистата повърхность има много преимущества сравнително съ равниците. По-доле, когато захванеме да разгледваме какво влияние има количеството на водата, ние ще да разбѣрѣме ясно и вразумително по какви причини волнистата повърхность на земята има такава силно влияние на климатътъ; а сега ще да кажемѣ само това, че влиянието ѝ е до толкова силно, щото довольно чѣсто тая сила позволява на сѣверните страни да произвождатъ южни растения. Трѣба да кажемѣ и това, че равната повърхность твърде чѣсто прави южните мѣстности почти неузнаваеми, т. е. по-често въ южните страни, при равната повърхность на земята, климатътъ става до такава степенъ неблагоприятенъ за растителността, щото тя дохожда до твърде жалостно положение. Да сравнимѣ, за примѣръ, ипцалската или юзункюпрійската каази, които са намиратъ на югъ, съ пиротската или съ нишката, които са намиратъ на сѣверъ, и ние тутакси ще да разберемѣ, че климатътъ зависи твърде много отъ повърхността на земята.

5) Отъ количеството на водата. Ако оставимѣ теоритическите подробности и ако разгледамѣ само климатическите условия на тая или на оная страна, т. е. ако разгледамѣ само нейното количество вода, то ще да дойдемѣ до очевидно заключение, че това количество са намира въ тѣсна свързка съ количеството на растенията, т. е. колкото повече са намира вода въ нѣкоя земя, толкова е по-добаръ и климатътъ, толкова е по-богата и растителността, и, напротивъ, колкото по-малко вода са намира въ тая или въ оная страна, толкова по-лошавъ е и климатътъ, толкова по-бѣдна е и растителността. Съ една дума, количеството на водата има такава сила, щото довольно чѣсто климатътъ на сѣверъ и климатътъ на югъ произвождатъ едни и сѣщи растения. Лондонъ и Орембургъ лѣжатъ почти на еднаква сѣверна ширина. А какво ни представляватъ тѣхните растителности. Ако ние да би пожелали да сравнимѣ климатътъ на тие двѣ страни, то не би намѣриле нищо общо, а ако да би сравнили тѣхните растения, то между тѣхъ би намѣриле огромно различие. Въ Орембургъ растатъ добри лебеници, а въ Лондонъ ги нѣма съвсѣмъ. Но ние знаеме вече, че лебениците растатъ по оние мѣста, дѣто нѣма влажностъ и дѣто прѣзъ лѣтото биватъ голѣми горѣщици. Въ Англия растатъ почти сичките домашни зеленчуци, а въ Орембургъ само нѣкои отъ тѣхъ. Чрезъ сравнението на множество мѣстности, които лѣжатъ на еднаква сѣверна ширина, като, напримѣръ, Маклембургъ съ Симбирскъ, Брюксель съ Саратовъ, Ревель съ Тоболскъ, Венеция съ Букурещъ, Римъ съ Златица, и хиляди други, ние ще да дойдемѣ до заключение, че колкото една страна лѣжи по-близо до морето, колкото повече са намира около нея вода, толкова климатътъ ѝ бива и по-умѣренъ. Да привѣдемѣ едно положително доказателство. Прѣзъ лѣтото водата е по-студена отъ въздухътъ, слѣдователно тя му не позволява да са нагорѣщи твърде силно; а презъ зимата, когато водата е по-топла отъ въздухътъ, тя му не дава да произвожда голѣми студове, защото го нагрѣва. До каква степенъ количеството на водата има влияние на климатътъ въ тая или въ оная земя са види още и изъ растенията на сѣверните и на южните страни, които иматъ еднакво количество вода. Да земемѣ за примѣръ Венеция, на сѣверъ, и Едирне, на югъ, и да разгледамѣ тѣхната растителность.

Ние ще да видимѣ, че растенията, които растатъ въ Венеция, растатъ и въ Едирне. Освѣнъ това, климатътъ на Венеция бива много по-благоприятенъ за растителността, нежели климатътъ на Едирне. Ние говорихмѣ вече какво влияние има водата на растенията и каква роля играе тя въ тѣхниятъ животъ. Освѣнъ това, сѣки земледѣлецъ знае какво значение иматъ за посѣвите дждовете, слѣдователно ние сме обязани да кажемѣ нѣколко думи и за тие дждове. Прѣзъ годината въ Англия биватъ 152 джделиви дни, въ Франция и въ Холандия 147, въ Германия 141, въ околността на Казанъ 90, въ Сибиръ 60 и пр. Ако земемѣ въ сѣображение количеството на оная вода, която окружава тие мѣстности, то ще да видимѣ, че то са намира въ ближно отношение съ числото на дждовете, т. е. въ Англия падатъ повече дждове, нежели въ Франция, защото сичка Англия е окружена съ море, а Франция само отъ двѣте страни. Същото ще да кажемѣ и за другите мѣста. Изъ сичкото това, щото казахмѣ по-горе, ние видите довольно ясно, че земедѣлието на приморските страни бива много по-изобилно, нежели въ вѣтрѣшностите, и че земедѣлецътъ, който живѣе въ вѣтрѣшностите, трѣба да са погрижи да усили количеството на водата. А възможно ли е това? Възможно е. Но това ще да ви са обясни въ слѣдующите глави.
(Продължава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪОБЩЕ.

Ни за единъ въпросъ не са е размишляло, не са е разсждадо, не са е говорило и не са е писало толкова, колкото за воспитанието. А какви резултати сѣ достигнати отъ сичките тие хлядолѣтни практически и теоритически плановете? Ние смѣло можемѣ да кажемѣ „никакви.“ И наистина, ако съ въпросътъ за воспитанието и да сѣ са занимаде довольно енергически още старовременните спартанци и ако въ сегашниятъ време и да са занимаватъ съ него почти по-голѣмата часть отъ европейските и американските публицисти, педагоги, игненисти, моралисти и пр., но до тая минута ни едно отъ сичките тие мнѣния не е принято за правило, ни една система не е принята отъ вишегласието, ни една теория не е подкрѣпена съ практически доказателства, ни едно убѣждение не е доведено до послѣдната точка. Днесъ противъ естественното рѣшение на тоя най-важенъ въпросъ сѣ са въоружале повече егонисти и повече безсѣвѣстни шарлатане, нежели въ стара Гръция, въ срѣдните вѣкове и въ времето на Жанъ-Жака Руссо; днесъ относително неговото рѣшение сѣ са появили повече затруднителни причини, повече разногласия и повече противорѣчия, нежели въ щастливите времена на Фенедона; най-послѣ, днесъ педагогията въобщѣ са намира въ такавъ хаосъ или въ такава неопредѣленно състояние, въ каквото не са е намирала нито алхимията въ продженіето на сичкото свое съществуване. А каква е причината? Причината е тая, че днесъ, — когато новото време е обявило рѣшителна война на старите заблуждения, когато здравиятъ разумъ е въстѣржествовалъ надъ въображеніето, когато старите предання, суевѣрїята и предразсѣдоците сѣ побѣдени отъ истината, — на остарѣлите родители, — които плачатъ надъ Вавилонските развалини

и които свикватъ удѣлялото отъ плъсеньта и отъ ржж-дата рицарство да повдигне кръстовъ походъ противъ новиятъ и будниятъ вѣкъ, — са иска да увардатъ ба-ремъ своите собствени дѣца отъ разрушителното време и да съхранатъ за бѣдъщите потомства „своиятъ образъ и подобие.“ И наистина, сѣки отъ насъ говори, че суе-вѣрпята сж вредителни, че въображението не принася полза, че празните риторически фрази и предположения затъпяватъ човѣческиятъ разумъ и пр., но никой са не старае да ги отстрани и да даде на здравиятъ разумъ, на положителните науки и на истината по-широко мѣсто; никой са не старае да вкорѣни въ дѣцата си още отъ малодѣтството имъ свѣщенна любовъ камъ истината; най-послѣ, никой не жада да посѣе въ сѣрцата на юноше-ството самостоятелна воля и твърдъ своеобразенъ ха-рактеръ. „Азъ знамъ, че това или оноа не е право, но то е припознато отъ сичкото човѣчество, слѣдователно азъ не мога да бѣда исклучение отъ общето правило,“ говорятъ въ сегашното време даже и най-развитите лич-ности. А отъ сичкото това произхождатъ такива послѣд-ствия. Родителите, които проповѣдатъ на дѣцата си про-тивоположни на своите убѣждения идеи приготвяватъ безхарактерни същества, слѣпи подражатели, слаби ми-слители и нерѣшителни личности; а оние бащи, които имъ не обясняватъ истината (по различни причини) или които скриватъ отъ тѣхъ своите настоящи убѣждения и накарватъ ги да върватъ по онзи сѣщи пътъ, „по който върви сичкото човѣчество“ (?), приготвяватъ безхарак-терни същества, скептици, безцвѣтни личности и бездушни граждани. По нашето мнѣние, истинно разумните родители сж длжни по-напредъ отъ сичко да посѣятъ въ сѣрцето на бѣдъщиятъ човѣкъ твърда воля, самостоятеленъ ха-рактеръ, любовъ камъ истината и здрава душа. Да ви-диме сега какви срѣдства трѣба да са употребатъ и да са достигнатъ тие резултати. Изпърво, родителите сж длжни не да създаватъ копия отъ себѣ си, а да воспитатъ самостоятелни граждани, отъ които сѣки единъ да има своя воля, свой характеръ и свои стрѣмления, защото нашите дѣца трѣба да бѣдатъ по-добри отъ назе, да живѣятъ въ по-развити времена, да иматъ по-благо-родни и по-възвишенни чувства и да прекрчатъ нѣколко крачки по-далечъ отъ своите бащи и дѣди; второ, тие сж обязаны да даватъ иждна свобода на дѣтското раз-витие и да наблюдаватъ само за ходѣтъ на това разви-тие, т. е. да му показватъ нагледно (съ примѣри) пол-зата отъ доброто и отъ истината и дошавите послѣдствия отъ злото и отъ лжжата. Съ една дума, ако жадаеме да дадеме на истината надлѣжащото мѣсто и ако искаме да създадеме честни, работни и самостоятелни граждани, ние сме длжни да очистиме атмосферата, която джхалъ, и която джхаме, и да затвориме вратата на преданията и на слѣпите подражания. Ако направиме сичкото това, то нашите дѣца ще да са научатъ още отъ малодѣтството си да уважаватъ човѣческата личностъ. — и дивите страсти, които сж свойственни само на животните, ще да изчез-натъ за сѣкога, слѣдователно еичките хора въобще ще да бѣдатъ по-добри и по-щастливи. Разбира са, че здра-вата душа може да просъществува само въ здраво тѣло, съ което именно и трѣба да са захване цървоначалното воспи-танье на човѣкътъ. Да поговориме по-напредъ за физи-

ческото воспитание, а послѣ да изложиме най-новите по-нятия за образованието. Преди малко време ние срѣш-нахме въ нашите вѣстници извѣстие, че нѣкои си млади българе сж превеле книгата на Ескироса (L'Emile du XIX siècle) и че сж я туриле вече подъ печатъ. Това ни зарадва твърде много, защото тая книга, освѣнъ нѣкои малки недостатъци, сждържа въ себѣ си множество по-лезни указания и множество основателни мисли. Така, на-примѣръ, въ тая книга са говори противъ стѣсненпето на младите младенчески духовни сили, противъ робскиятъ характеръ на учениците, противъ слѣпото подражание и пр. Освѣнъ това, Ескиросъ са е постаралъ да даде на своята книга удобопонятенъ за сѣкиго характеръ и из-бѣгвалъ е сухостята и риторическите фрази, които твър-де чѣсто мѣшатъ на самото дѣло. Съ една дума, авторътъ е накаралъ доктора Еразма и неговата жена да пишатъ между себѣ си писма за воспитанието на дѣтето си, ко-ето е съставляло въ животътъ имъ единственното утѣ-шение. Докторъ Еразмъ са е намиралъ далече отъ сво-ята фамилия. Най-напредъ той билъ затворенъ въ една крѣпость, а послѣ е билъ испроводенъ на заточение, безъ да види своятъ синъ, който са билъ родилъ въ Англия скоро слѣдъ неговото затваряние за политически дѣла. Въ продълженпето на много години Еразмъ пише писма на жената си за воспитанието на Емиля, а ти са старае да исплани неговите сѣвѣти и явява му какви плоди принася тая или онаа негова теория. Майката, по сѣвѣ-тите на мжжътъ си, разказва на дѣтето си не сухи те-ории за обязанностите на дѣцата, за длжностите на човѣкътъ и за божественостята на добрите качества, а живи примѣри, и Емиль подражава на майка си безъ никакво принуждение. Въобще Ескиросъ е гонителъ на наказанията и на сичките стѣснения при воспитанието. Той мисли, че принужденията заставяватъ дѣтето да мжрзи занятпята, че сухите теории и проповѣдуюмата безъ никакво сждържанье мораль убива умственното движение и че обязанностите на воспитателътъ трѣба да са огра-ничаватъ съ възбужденпето въ дѣтето любознателность, която съществува въ природата на сѣки човѣкъ. Той сѣвѣтува да са даватъ на дѣтето кратки отвѣти на не-говите вопросы, защото длжните разсждения и тждко-вания за тоя или за онаа предмѣтъ омжрзватъ. „Боже, избави насъ отъ педантите въ педагогията, казва Ески-росъ. — Тие повече отъ сичко друго развалятъ дѣцата ни.“ Съ една дума, Ескиросъ жадае, щото на дѣтето да са да-де свободенъ, разуменъ и подимлно сжгласенъ съ трѣбо-ванията на природата животъ. Неговата книга, както ни са чини, има голѣмо сходство съ книгата „Емиль“ стъ Ж. Ж. Руссо, ако у двата автора, между които е пре-минало цѣло столѣтне, и да съществува голѣмо различие въ нѣкои отдѣлни сждения. Гласътъ на Ескироса, — който иска да воведо въ обществото простота и естест-венность, — са е възвисилъ именно въ оноа време, ко-гато страшната деморализация на императорска Фран-ция бѣше достигнала до своето сжвършенство, слѣдова-телно тоя гласъ произвожда дълбоко впечатление, защото ни указва зрѣло и ясно падението на нравственостята, въ която са заключава истинното благосъстояние на чо-вѣкътъ. Подобно на оние писатели, които, като напри-мѣръ Лабуде, сж са обжрщале за отрѣзвлението на по-

литическите идеали на Франция, камъ историята и камъ господарственниятъ порѣдокъ на Америка, Ескирост, който е проживѣлъ дълго време въ Англия и който е изучилъ твърде основателно инглизското воспитание. Сжвѣтова своите читатели да воспитаватъ здрави тѣла и здрави души, които слѣдъ време сж длжни да съборатъ гнилото, изнѣженното и умирающето воспитание и образование, които сж убили въ сжвременна Франция мъжеството, бодростта и истинната честностъ. Тая твърде полезна книга ни даде поводъ да напишемъ слѣдующата статия и да разгѣдаме първоначалното образование у насъ и у другите по-образовани отъ насъ народности.

I.

Нека говори кой що ще, а ние ще да кажемъ, че отъ жената или отъ майката зависи почти сичко, т. е. отъ нея произлиза началото, което слѣдъ време дава направление на нашия животъ, на нашите нрави, на нашите сгрѣмления, желаня и помисления и на нашия характеръ. Ако майката е разумна жена и ако внуши на дѣтето си любовь камъ доброто и камъ полезното, то това дѣте никога нѣма да бжде дошавъ човѣкъ. Но у насъ вжобще сжществува мнѣние, че „достойните родители никога нѣматъ достойни за уважение синове или дщери.“ Това не е истина. Ние сме въ сжстояние да докажемъ на сичките родители, че именно тѣхното така нарѣченно „достойнство“ е и било главната причина, която е накарвала дѣцата имъ да изгубатъ „образъте и подобнето“ на бащите си. Освѣнъ това, въ нашето отечество думата „достойнство“ и до днесъ още не е добила опредѣлена форма. Подъ име „достойнство“ ние доводчю чѣсто подразумѣваме такива дивни и такива смѣшни нрави и обичаи, които нѣматъ въ себѣ си нищо общо съ човѣческите особености. И така, дѣцата приличатъ на своите родители „ако тѣхното воспитание са е извършило правилно и ако родителите не сж успѣли съ своите сухи морални сжвѣти да имъ внушатъ отвращение камъ сѣка една нравственна длжностъ.“ Разбира са, че въ тоя случай майката играе главната рола. „Дорде жените не бждатъ воспитани по-сжобразно съ своето назначение, до тогава на хората ще да бжде тѣшко да живѣятъ на свѣтътъ,“ говори Др. Бокъ. Това е вѣрно. По-голѣмата частъ отъ човѣческите нещастия сж плоди отъ неравното воспитание на мъжъте и на жената, отъ неравните брачни сжюзи, отъ фалшивото образование на жената и отъ нравственните преимущества на мъжъте. Отъ неравното воспитание са появяватъ робски наклонности, отъ неравните бракове са раждатъ слаби и нѣмощни въ тѣлесно и въ душевно отношение личности, отъ фалшивото образование произлизатъ тжпоумни идноти, а отъ исключителните преимущества на мъжъте са появяватъ скрофули, малокръвие и пр. „Нашъ Иванъ не умѣ нищо да мисли, нищо да работи,“ говори онзи родителъ, който са е старалъ въ продължението на сичкиятъ си животъ да убива самостоятелните проявления на жената си, на ближните си и на Ивапа. — „Чудно нѣщо! Ние сме и двама здрави хора, а нашъ Никола прилича на шебекъ. Не го бива... Ние ще да изгубимъ това дѣте,“ говори онзи четиресетъ и пето-годишенъ бобако, който е земалъ осемнайсетого-

годишна Ралука. — „Нашиятъ докторъ не умѣ да напои нищо цыганско магаре. Премпна вече цѣла година отъ както е захваналъ да лѣчи наша Стоянка, а лѣковете му не принасятъ никаква полза,“ говори кяръ Сгрѣзо, който е прегазилъ презъ животъте си и най-мжтните водди и който е принималъ петъ-шестъ пжти доволно голѣми дози меркуриумъ. Кой е кривъ? Нека ни бжде дозволено да кажемъ още веднашь, че ако са не измѣнатъ общественните нрави и обичаи (т. е. ако човѣчеството са не върне камъ своите естествени граници), ако на жената са не даде по-човѣческо воспитание и образование и ако истината не бжде распространена колкото са може по-скоро между майките на дѣцата ни, между воспитателките на синовете ни и между нашите собствени другарки, то сичко ще да бжде напразно. Първата наша обязанностъ въ това отношение е да не задомяваме вече четиринайсетого-годишни момпчета, които още не сж добили тѣлесна сила да раждатъ дѣца и да са грижатъ за тѣхната отхрана. Подобни майки не могатъ да дадатъ на дѣцата си естествено тѣлесно и умствено воспитание именно за това, защото не сж приготовени и защото тѣхното воспитание е фалшиво. Какво очѣквате отъ оная бждща майка, която е дадена въ четиринайсетого-годишниятъ си вжзраст на старъ и на полудизгидъ мжжъ по причина на неговите богатства? Какво очѣквате отъ оная жена, която са е нарѣкла майка на дѣцата ви не отъ любовь камъ вазе (защото вие не сте вече за жена), а за любовь камъ вашите пари? Най-послѣ, какво добро очѣквате отъ оная жена, която е убѣжденна, че достоинствата на сѣка една жена са заключаватъ само въ нейните красоти, въ нейните предести и въ нейните способности да привлѣче мжжъте си съ своето тѣло и да му отиѣме волята да тжрси по-хубавички женици? Животъте вжрви, хубостта са покрива съ бжрчкуле, подъ очите са появяватъ сини месѣчини и добрата стопанка изгубва и послѣдниято си срѣдство да удържи мжжъте си въ приличните граници!.. Ето защо ние намираме толкова много ревниви, завистливи, капризни, вѣтарничави, своенравни, лукави и злп жени. Причината сме ние сами. Ако ние да не би имале такива варварски понятия за обязанностите на жената, то не би тжрпѣле подобни унижения. И така, правилното образование трѣба да са захване отъ край, т. е. отъ майката, която е обязана да приготви бждщите наши граждани. Ако момпчетата да би разбрале важността на естественного тѣлесно и духовно воспитание още въ първите години на своятъ вжзраст, то тие би уллучили и положението на дѣцата си, и своето собствено положение. Ние доволно чѣсто не можеме да кажемъ, дѣтето ли е по-добре воспитано или майката. Ако нѣкоя майка не желае добро на дѣтето си и ако нѣкой баща иска да види синъте си безчестенъ, то ние ги сжвѣтоваме да не обжрчатъ на нашите думи никакво внимание. Днесъ, когато почти сѣки бждгаринъ говори за образованието и за воспитанието и когато са е появила потребностъ да подражаваме на чужестранците, ние трѣба да бждеме осторожни и да разгѣдваме съ отворенни очи сѣко едно нововведение.

(Проджжава са).

ЗА НАШИТЕ СЪДРУЖАВАНИЯ, КОИТО НОСАТЪ НАЗВАНИЕ ЕСНАФЕ.

Въ старовременна Гръция търговията са е вършила повечето пъти не отъ същите гръци (ахеи), а отъ митическите феаки, кретени, тафии и тирци, които съ са считале за полуварвари. Но както и да е, а тие народи, — прочути и чрезъ своето морско разбойничество, — съ доставяле на гръците вино и робе, и добивале съ отъ тѣхъ въ размѣна рударски произвѣдения и добитакъ. Така също и финикияните съ имале още отъ рано търговски сношения съ гръците. Отъ сичките гръцки държава най-много са е отличила Атина. На тоя градъ е помагало най-повече доброто му мѣстоположение съ неговите превъсходни пристанища. Освѣнъ това, атиняните съ имале добри търговски закони и способна търговска полиция. Тѣхните полици съ са уважале въ сичка Гръция само по причина на доброто устройство на търговията имъ. Отъ брѣговете на Черно-море и изъ Тракия и Македония съ донасяле въ Атина робе, дърва за строения, солѣна риба, медъ, восакъ, натранъ, вълна и кожи; изъ Египетъ и Сицилия — жита; изъ Фригия и Мидетъ — танка вълна и килиме; а изъ Пелопонесъ, Сицилия и Италия — различни произвѣдения. Износната търговия на атиняните са е състояла отъ тѣхните собствени издѣлия, като напимѣръ, отъ оръжия, сукна и къщни потребности; а отъ произвѣденията на земята си тие съ изнасяле само дървено масло, защото изнасянето на другите туземни произвѣдения са е наказвало съ проклѣтне отъ Солоновите закони. Освѣнъ вносната и износната търговия, гръците съ са занимале и съ така нарѣченната преносна търговия (transito), а особено по крайбрѣжнето на Понтътъ. За улеснение въ своята търговия гръците съ имале още въ онова време свои агенти (проксени) въ оние градове, съ които съ правиле търговия. Ако нѣкои историци и да са стараятъ да докажатъ, че въ Гръция са е давала особена свобода на търговията, но тѣхните мнѣния не могатъ да са подтвърдатъ съ исторически факти. На противъ, ние знаеме, че въ Гръция съ биле нѣколко държави, както Крета и Спарта, въ които чужестранната търговия е била исклучена. Въ други гръцки държави съ съществовале даже и монополи. Въобще изнасянето и внасянето на стоките са е опредѣляло отъ гръцките държави съ извѣстни цѣли и съобразно съ нуждите на земята, така щото изнасянето на нѣкои търговски предмети са е запрѣщало или веднашъ за сѣкога, или за опредѣленно време. Въ военно време Атина, която е имала голѣма морска сила, е правила съ своите блокади твърде голѣми прѣчки на търговията. Освѣнъ това, и разбойничеството по моретата й е прѣчило не по-малко. — Въ Римъ търговията е била дълго време незначителна, защото римляните не съ имале свои кораби. Даже и вътрѣшната търговия по сухо е била почти непозната. Разбира са, че незначителното развитие на търговията е било най-главната причина, която е ограничала животътъ на римляните, и тие по неволя съ биле задоволни съ онова, което имъ е доставляла тѣхната земя. Ако въ оние времена римляните и да съ имале търговски договори съ картагенците, но тие договори съ происходили повече изъ политически причини, нежеди

да помагатъ и да разширяватъ търговията. Малката търговия са е вършила, като рѣчи, исклучително отъ освободенните робе и отъ гражданете изъ най-ниските сѣсловия. Тие търговци съ са наричале mercatores. Това също име са е давало и на оние търговци, които съ донасяле стоки изъ чуждите земи, за да ги препродаватъ съ полза. Когато търговците биле отъ по-горните сѣсловия, то имале свои разносваче (institores), които или съ продавале стоките на мѣсто, или съ ги разносвале по другите крайове. По-голѣмите търговци, които съ носиле название „negotiatores,“ съ могле да привадлѣжатъ на по-горните сѣсловия, и тѣхната търговия са е състояла повече въ това, да пренасятъ въ столицата произвѣденията на своите мушии. Едни отъ тѣхъ съ са заселяле въ провинциите и правиле съ търговия съ полици. Когато послѣ пуническите войни са умножиле роскошествата, то са повдигнала и търговията, но и тая търговия е била едностранна, защото многонаселениятъ и роскошниятъ градъ Римъ е само харчилъ, безъ да произвѣжда нѣщо. Отъ сичките страни, подчинени на Римъ, са е изпращадала въ столицата храна, а най-повече таква предмети, които съ задоволяле лакомството и роскошниятъ животъ на римляните. Въ времето на царъ Теодосия търговията паднала твърде ниско въ сичката римска империя, защото биле воведени голѣми гюмурици, убийствени монополи и калпави монети. Въ времето на преселението на народите, римската търговия са унижава даже до най-послѣдната степенъ, т. е. до промѣнна търговия. — За търговията между старовременните нѣмци са не знае почти нищо. Ако е съществовала нѣкаква търговия, то тя трѣба да е била съвсѣмъ незначителна. Отъ чужденците, които съ дохождале по търговски работи въ Германия, са срѣщатъ най-напредъ финикияните, които съ дохождале повече за прочутиятъ яитаръ. По-послѣ въ Германия съ дохождале римски търговци. Нѣмците съ имале послѣ това доста живи търговски сношения съ своите сѣсѣди, т. е. съ келтите, но и тие сношения съ са ограничале само съ брѣговете на рѣките, защото на чужденците не е било дозволено да влизатъ въ вътрѣшността на Германия. Отъ нѣмските племена въ онова време съ са отличале въ търговията най-много севите, но и тѣхната търговия е била повече размѣнна. Римляните съ куповале отъ нѣмците най-много гасчени пера, мѣхове, кожи, свинско мѣсо, чекини и сапуна, а даваде имъ съ метали, оръжия, пари, коралъ, роскошни облѣкда и др.

(Продължава са).

НАРОДНИ ПѢСНИ.

I.

Прогуди мама Никола,
Хубава тѣлка Кирано! *)
Въ петакъ гу мама гудила,
Въ сжбута гуденъ походи,
Въ видѣла му й свадбата.
Калеса маминъ Никола
Угъ девять седа сватуви,
А угъ десето кумови,
Та ги Никола премѣши

*) Тоя стихъ са повтаря.

Сватува въ бѣла конрина,
 А пѣвъ кумови въ зялена,
 А самъ Никола вавъ злату.
 Дигнали свадба гудѣма, —
 Върѣли, що сж върѣли,
 Настааи поде широку,
 Срѣдъ поде дърво високу,
 На дърво пиде шарину, —
 Пѣсень ми пѣи и дума:
 „Сватуви, йоще кумови,
 Я ми са пазадъ върнети,
 Че Кирана й умрѣа.“
 Сичките назадъ трагнахъ,
 Само Никола на напредъ.
 Га са до къщи приближи,
 Самъ на себи си думаша.
 „Кво ми на тайманъ мирише,
 На тайманъ йоще на восакъ?“
 А гато вѣзе на дворѣтъ, —
 Кирана мржтва просряна
 Въ цѣвтѣтъ, вавъ гардинатъ;
 Той си пожчегу извади,
 Та са въ сърцегу прободи.

II.

Коя води, китки вие,
 Дана ле, хубава Данае, баява! *)
 Навида е десѣтъ китки,
 Десѣта й продумала:
 „Не ма давай на момити,
 Че момити мждро ходѣтъ,
 Мждро ходѣтъ, лудо носѣтъ, —
 Вечеръ дождѣтъ отъ хорото,
 Захвърлатъ ма, подиѣтъ ма;
 Ами ма дай на момците,
 Че момците лудо ходѣтъ,
 Лудо ходѣтъ, мждро носѣтъ, —
 Вечеръ дождѣтъ отъ хорото,
 Поекѣтъ ма, патупатъ ма.“

(Записани отъ Д. Шопова въ Калоферъ).

КНИЖЕВНОСТЪ.

„Градинка“. Книжка четвърта. Градинарь Илия Блъсковъ. Букурещъ, 1875 г., in 8°, 16 стр. Ние говорихме и други пътъ, че първата обязанность на сѣки единъ писателъ, — преди да захване да пише, — е да са размисли добре и да си предложи слѣдующите нѣколко вопроса. „Защо и за какво азъ пиша? За кого азъ пиша? Има ли кого да интересувамъ съ своите писания? Защо азъ сжмъ са завзѣлъ да пиша именно за българската граматика, а не за българското воспитание? Най-послѣ, познатъ ли сжмъ и изслѣдовалъ ли сжмъ тоя предметъ, за когато сжмъ са рѣшилъ да пиша?“ Разбира са, че тие нѣколко вопроса би трѣбало да са появляватъ въ главите не само на писателите, но и на сѣки единъ живъ човѣкъ, който работи нѣщо и който очѣква полза отъ това нѣщо. Писателътъ никакъ не трѣба да туря себѣ си по-доле отъ жърпачѣтъ. Ние твърде добре знаеме, че когато рибаринътъ трѣгва да лови риба, той крѣгѣдва сертмето си, обува своите дебѣли стотина пѣти мокрени гаци, разгѣдва добре каичето си и казва на другаринътъ си: „Камъ коя страна да трѣгнеме? Хайде да идеме каде върбиякътъ... Азъ мисла, че тамъ ще да намѣриме голѣми сомове.“ — „Бѣлата риба са търси повече отъ

*) Тоя стихъ са повтаря.

покупателите,“ отговаря другаринътъ му. — „Това е истина, но бѣлата риба са лови по-мѣчно,“ казва рибаринътъ. — „Щото са лови по-мѣчно и щото е по-добро, то е и по-сжкѣно. Хайде да идеме надъ върбиякътъ. Тамъ има и Дунавски скумрии. Дунавските скумрии обича сѣки,“ говори другарътъ на рибаринътъ. Тая проста философия трѣба да са приеме и отъ писателите. Да приведеме още единъ примѣръ. Представете си, че жената ви е намислила да истжче тѣнко и хубаво платно и да покрие вашите голи (българскиятъ народъ е почти голъ въ много отношения) плѣщи и плѣщите на дѣцата ви. Въ вашата къща са сжбира цѣлъ консидиумъ. Майка ви, която е видѣла презъ своиятъ животъ и хубаво, и гиздаво, и джлготрайно, и дошаво, сѣди на припекъ, глѣда хитро и повѣлително на жената ви и казва й: „Ти, булка, не глѣдай на Николичините платна... Тие сж богати хора и могатъ да праватъ каквото искатъ. Сиромашътъ трѣба да тѣче дебѣличко, здравичко, препрѣденичко и гладичко. Вашите кенаре хлузатъ гжрбѣтъ, като огрибки. Не трѣбатъ ти тѣнки кенарени платна. Дѣцата ти захванаха вече да растатъ, а на дѣтенцето трѣба не тѣнка, а здрава и мекка ризица. Не глѣдай ти на хората... Азъ наричамъ „хубаво“ и „полезно“ само онова, щото трае и щото грѣе.“ Жената ви, която (като сѣко младо сжрце) има намѣрение не само да облѣче вазе и дѣцата ви, но и да са похвали предъ своите сжсѣдни и роднини съ своите искусства, мжржди челото си, вѣси вѣждите си, хапе устната си и отговаря полусжрдито: „Ами че!.. Да станиме резилъ на хората! И куца Пѣна, която носи по десетъ оки жито на воденица, си е исткала кенарено платно. Въ твоето време е било друго, а сега е друго... Сега са хвали не ягкото, а хубавото.“ — „Пусто хубаво! Пусто кенарено! Пусто гиздаво! отговаря майката на жената ви и свива своите тѣнки устни насмѣшливо. — Снаха ти ми даде такава риза, която съ своите кенаре ми е охлузила и двѣте плѣшки. Отъ сега нататакъ невѣстите ще да захванатъ да даватъ на свекжрвите си не ризи, а човале... Хубава работа!.. Сичките хора, казвашъ, така носатъ!.. Ако хората туратъ на главите си по единъ сиренйовъ мѣхъ или по единъ катрапикъ, то и ти ще да накинѣтъ Павла съ такава дяволска шапка. Гржкните носатъ, а когато носатъ гржкните, то трѣба да носиме и ние. Идете поврага съ своите гржкни. Прокопсаде сж вашите кокони-гржкни... Кормите имъ сж празни, краката имъ са гржчатъ отъ студъ, а главите имъ броятъ звѣздите. Ето какви сж вашите кокони. Истжчи си платно като за хора и облѣчи дѣцицата си стѣгнатичко и топличко, а коконите прати до дяволете. Здравата и топлата дрѣшка отгѣдва и здрави дѣца. Помни думите ми.“ — „Оставете я да си тѣче както си знае,“ казва снаха ви. — „Махни са отъ тука, викатъ бабичките. — И ти не си по-добра отъ нея. Тютюрметата на твоите кенета сж исподаде преди да са сждере ризата. А я поглѣдай какавъ контошъ си исткала и ушила на Тодора! На срѣдъ гжрбѣтъ му са е пукналъ. Ако гржците носатъ тѣсно, казвашъ, то и ние не трѣба да са облачале въ човале! Не е то така. Сѣки трѣба да си ушне такава дрѣха, каквито сж плѣщите му. Ако нашите планински селѣне да би обуле бѣломорски караване или арнаутски ризи, то би испукале до единъ отъ студъ. „Какавъто е попѣтъ, такава трѣба да бжде и камилавката му,“ казватъ старите хора.“ Вжобразете си сега, че вие, като домочадецъ, стоите и слушате тоя интересенъ за васъ раз-

говоръ. Извинете ни, но ние би желале да знаеме вашето мнѣние въ това наше домашно дѣло. Бъдете добри и изрѣчете го. Ние мислиме, че ако вие сте разуменъ човѣкъ и ако са ръководите по здравиятъ разумъ, то ще да кажете на вашите жени така: „Ни една отъ васъ нѣма право. Човѣкътъ не е добиче, което е мукало преди нѣколко хиляди години така сѣщо, което мука днесъ, и което ще да мука слѣдъ нѣколко хиляди години така сѣщо, какато е мукало вчера. Човѣкътъ трѣба да върви напредъ, да са развива и да са усъвършенствува, защото друго-иче не може да живѣе; а който желае да върви напредъ, той е длъженъ и да заимствува, и да подражава на другите народи и нации, и да събира умъ и разумъ на сѣкаде, дѣто той и да би ги намѣрилъ. Съ една дума, ние сме длъжни да усвояваме онова, щото е добро и полезно и да са отдалечаваме отъ онова, щото е лошаво и безполезно; но въ това сѣщо време сѣки отъ васъ е обязанъ да развива своето, да усъвършенствува останалото отъ дѣда и отъ баба и да са старае да надмине своите сѣсъди. Който желае да наикити една гиздава китка, той не трѣба да са ограничава само съ своята градинка и съ нейните лалета, патета, божо-джрвце, очета и пр., защото въ турските градини растатъ кочички, буз-чичекъ, каначичекъ и др., въ гръцките градини сѣществува садефъ и кроконъ, въ италиянските — бѣлъ кремъ и шибой, въ французските — димировче и бужуръ и т. н.; а който има намѣрение да отгльда здрави и умни дѣца, той трѣба да имъ ушие топли и спокойни дрѣхы, да имъ внуши любовь камъ доброто и камъ прекрасното и да ги научи да цѣнятъ изящното. Ако дрѣхата е ушиена изящно, то дѣтего ще да са приучи още отъ младостта си да цѣни хубавото и да ненавижда лошавото. Щото е добро за сичкиятъ свѣтъ, то не може да бжде лошаво за назе, а щото е лошаво за сичкото човѣчество, то не може да бжде добро за нашата къща. Ако азъ да би намислилъ да истъча това платно, то не би го украшалъ съ никакви кенаре, защото ги намирамъ за безполезни, даже и за вредителни, но би са погрижилъ да му дамъ мекота, гладкостъ и дълготрайностъ. Слѣпите подражания, по моето мнѣние, сѣ така сѣщо убийствени, както и фанатическата любовь камъ старото и преживѣлото.“ Кажете ни, молиме ви са, кое отъ тие четири лица има повече право? Ние, т. е. редакцията, мислиме, че е невъзможно да искаме отъ нашите недозрѣли мислителни голѣми, важни и зрѣли разсуждения, защото и най-образованните наши българе сѣ още ученици и защото нашето учение и до днесъ още ходи съ ждракеле; слѣдователно и нашата критика камъ сичките наши писатели въобщо трѣба да бжде извиняюща и умѣренна, защото ние говориме не за произвѣденията на учени академици, а на прости да скадчета, които сѣ са учили на панакида; но на тоя свѣтъ сѣществуватъ такива немѣняеми и общечовѣчески основания, които изискватъ сѣблюдение не само отъ сѣки писателъ или отъ сѣки мислителъ, а и отъ сѣки човѣкъ. По-главните отъ тѣхъ сѣ сериозното отнашание камъ онова дѣло, което сме са завзѣле да извършиме. Писателътъ, както и читателътъ, трѣба да гльдатъ на литературните произвѣдения не като на проста играчка или не като на „забава“, а като на свѣщенна потрѣбностъ, на чисто и божественно занятие и на художественна красота. Който са е рѣшилъ да испълни своята обязанность честно и свѣщенно, той е длъженъ до употребити сичките си старания и сичките си срѣдства и да я испълни

както трѣба. „Който има желание, той може сичко да направи,“ говори Петаръ Велики. Ние сѣвътоваме г-на Илия Блѣскова да обърне особено внимание на послѣдните наши думи, ако има намѣрение да продѣлжи изданието на своята „Градинка.“ Нека си припомни и нашата по-напредна критика за третата книжка.

„Ота дбина“ — кѣижевност, наука, друштвоени живот. Книга II. Властник и уредник Владан Борѣевић. У Београду, 1875. г. Тоя литературенъ вѣстникъ е захваналъ да излиза отъ 1. Януари 1875 г. Ако сѣдържанieto му и да е разнообразно, но ние ще да са ограничиме само съ една отъ неговите статии, която носи заглавие „Ромунија и Ромуни“ и която е написана отъ г-на Настаса Петровича, защото въ тая статия ние намираме нѣколко думи и за българете. Преди да захване своето обзрѣние, г. Настасъ Петровичъ ни явява, че са е ползувалъ отъ слѣдующите книги: 1) *Annuaire général officiel de Roumanie*, 1874, par Frédéric Damé; 2) *La Roumanie contemporaine, revue mensuelle*, 1874, par Frédéric Damé. Paris; 3) *Le peuple roumain d'après ses chants nationaux*. Paris 1874, par Gean Gratiunescó; 4) *Meyer's Conversations-lexicon. Valachei und Moldau*, 1869. А каква есенция е извлѣкалъ г. Петровичъ изъ тие високоучени труди? — Извлѣкалъ е такава сѣщо статистическа невѣрность, каквато са срѣща и въ самите источники, които сѣ писани не за обяснение на сѣществующите истини, а изъ патриотически побуждения. Разбира са, че въ сичките тие невѣрности е кривъ не г. Петровичъ, а оние яростни патриоти, които сѣ са ръководиле по свойственната на сѣки едни патриоти метода да увеличаватъ своята числителность и значение и да умалчаватъ или да умаложаватъ числителностьта и значението на другите народности. Да земеме за примѣръ българете. На едно мѣсто въ своята статия, г. Петровичъ говори (помнѣте, че той извлѣкава сичките статистически цифри изъ гореказанните источники), че въ Ромъния живѣятъ само 90,000 славяне! Разбира са, че тая цифра е доведена до микроскопическа крайность. Ние знаеме, че въ Бранда живѣятъ 35 хиляди жители, изъ които $\frac{3}{4}$ сѣ българе; въ Галацъ българското население достига до $\frac{1}{5}$; въ Измаилъ ромънското население не превъзвшава $\frac{1}{4}$; Болградъ е населенъ исклучително съ българе; въ Бессарабските колоний ромъне са срѣщатъ твърде рѣдко; Плоещъ е населенъ повече съ българе; въ Крайово сѣществуватъ цѣли български махали; Гюргево са счита за български градъ и т. н. А Букурещъ? Букурещъ е шаренъ до такава степенъ, щото ние доволно чѣсто си задаваме такавъ единъ вопросъ: „сѣществуватъ ли въ тоя градъ, — освѣнъ простите солдате, нѣкои отъ чиновниците и нѣкои отъ офицерете, — ромъне?“ Между търговците ромънете сѣ сѣвъсмъ рѣдки, а по-голѣмата частъ отъ болѣрете сѣ сѣмнително происхождение. Въ Букурещъ сѣществуватъ и нѣколко български махали, каго, на примѣръ, Махала Сърби, Табачилоръ, Гензе, Обору-Веке, Обору-ноо и Дяло Спири. А селата? Само около Букурещъ, т. е. въ букурешкиятъ округъ ние намираме слѣдующите чисто български села: Попещъ, Жилава, Кяжна, Вареще, Добреще, Епореще, Михалеще и Баниса. Близо до Слатина са намиратъ двѣ български села Костяна и Бребене, въ каракалскиятъ округъ селото Пятра, близо до Калафатъ селото По-яна (съ 2000 къщи), въ Дели-Орманъ селото Калофереще и пр. Тие статистически факти ни доказватъ доволно ясно, че ста-

тистиката на Ромъния и до днесъ още не е рѣшила своята най-главна задача, защото патриотизмътъ ѝ затуля очите. Въ една отъ своите публични лекции г. Иванъ Братияно бѣше рѣкалъ, че въ тая земя живѣять 500,000 българе, — ако не и повече. Ние мислиме, че тая цифра не е преувеличена. На друго мѣсто г. Петровичъ говори така: „Българете, които живѣять на дѣсниятъ брѣгъ на Дунавътъ, сж испровождале преселенци въ бившата Траянова Дакия още преди да приѣматъ християнска вѣра.“ А защо мнозина отъ византийските лѣтописци говорятъ, че българете, които сж живѣле на лѣвниятъ брѣгъ на Дунавътъ, сж преминавале презъ рѣката и нападале сж на византийските владѣния доволно чѣсто? Какъ трѣба да си обясниме тие исторически свѣдѣния? „Така е населена цѣла Бессарабия, отъ която днесъ една часть принадлежи на Ромъния,“ продължава г. Петровичъ. Бессарабските преселенци сж са преселиле изъ България не при Траяна и не въ срѣдните вѣкове, а въ послѣдните двѣ столѣтия. А дѣ сж са дѣнале старите славянски или български обитатели? Тие сж са оромжилиле. Послѣ гореприведенните два рѣда, г. Петровичъ говори, че българете обичатъ да са власатъ и че само въ послѣдното време сж захванале да цѣнатъ своята народностъ и да не криватъ своето происхождение. Дай, боже, да бжде така! По-доле въ статията на г. на Петровича са срѣща противорѣчие. „Азъ мисла, говори той, че въ Ромъния живѣять около 200,000 българе.“ 90 хилѣди славяне и 200 хилѣди българе! Не разбираме. Изъ сичко са види, че и г. Петровичъ е вкусилъ отъ „Покушајте“ на отца архимандрита Целогича или отъ дълбоките филологически сжображения на Милоша Милоевича.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

* Kerner, A. Die Abhängigkeit der Pflanzengestalt von Klima und Boden. Ein Beitrag zur Lehre von der Entstehung und Verbreitung der Arten ge tützt auf die Verwandtschaftsverhältnisse, geographische Verbreitung und Geschichte der Cytisusarten aus dem Stamme Tubocytisus D. C. Mitf. 1 Karte und 1 Stammbaum. (Aus der Testchrift zur 43. Versammlung der Naturf. u. Aerzte in Innsbruck). Innsbruck. Wagner (40 S. gr. 4) 12 Sgr. Това сжичение занимава едно отъ най-първите мѣста между оние трудове, които иматъ цѣлъ да приложатъ теориите на Дарвина въ нѣкои отдѣлни случаи. Особенно е интересна послѣдната часть отъ тоя трудъ, въ която авторътъ указва на климатическите условия, по които са измѣнява растителното царство.

* Schneiden, D-r M. I. Für Baum und Wald. Leipzig. Engelmann (VIII, 144 S. 8.) Цѣлата ѝ е единъ талеръ. Въ тая книга Докторъ Шлайденъ са старае да убѣди читателите, че е необходимо да са вардаатъ горите и да са не сѣкатъ безъ особена нужда. Като указва какво влияние иматъ горите на климатътъ, слѣдователно и на здравето, авторътъ привождатъ примѣръ Франция, дѣто неразумна истраболение на горите и преобрѣженieto да са пасадатъ други, сж произведе доволно суравъ климатъ и сжздаде сж множество неблагоприятни гигиенически условия. Изъ това сжичение са види, че авторътъ има голѣми познания и че описиваемиятъ отъ него предметъ му е познатъ основателно. . . Тая книга, която е пжлна съ цивати, е въ сжстояние да убѣди сѣкиго, че Др. Шлайденъ говори положителни истини.

* Burton (A. de) Ten Months. Tour in the East. With a map. Тая книга, колто нѣма никакви научни претензии, е често джгературно и полезно произвѣдение. Ако тя и да не е твърде голѣма и ако и да не е пждна съ различни цитати и дълбокомисленни разсжждения, по сжобщава множество любопитни подробности за Европейска Турция, за Грция, за Мала Азия, за Палестина, за Е-

гипетъ и за нѣкои други восточни мѣстности, които авторътъ е видѣлъ съ очите си.

* * Daniel, H. A. Handbuch der Geographie. 3 Aufl, 22 u 23 Lfg. gr. 8 a 12 Ngr. Тая книга трѣба да са преведе на български езикъ.

* * Будаговъ, Лазаръ. Справочный словарь турецко-татарскихъ нарѣчій, со включеніемъ употребительнѣйшихъ словъ арабскихъ и персидскихъ и съ переводомъ на русскій языкъ. Томъ II. Сиб. 1871 г., in 8°, 415 стр.

* * Розановъ, С. М. Болѣзни растеній, причиняемия растительными паразитами. Съ картинки. Москва, 1871 г., in 8°, 117 стр.

* * Крыловъ, А. Травосѣяніе, кормовыя травы. Изданіе второе. Москва, 1871 г., in 8°, 34 стр. Цѣна 50 копейки.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Луй-Дюфуръ говори, че когато газовете са премѣщатъ, т. е. когато по-гѣстиятъ газъ привлача камъ себѣ си по-рѣдкиятъ, то температурата на първиятъ става по-висока. И така,—освѣнъ извѣстните намъ механически и химически причини,—появява са още едно явление, което развива топлина у животните и у растенията. Но между сухиятъ и влажниятъ въздухъ произхожда противното. Но мѣнието на Дюфура, влажниятъ въздухъ, който е по-легкъ отъ сухиятъ, привлача камъ себѣ си сухиятъ (тѣшкиятъ), и при това температурата на влажниятъ въздухъ са вжзкачва.

* Прѣзъ топлите и сухите лѣтни дни, особенно утренята, внимателните наблюдатели сж забѣлжвале въ въздухътъ червеникава мъгла, която са намира твърде високо. Това явление са вижда най-чѣсто въ Испания, въ Абисиния и въ Мексика. Ако до сега и да сж мислиле, че тая мъгла са появява послѣ полските или послѣ горските пожаре, които са производатъ отъ земледѣлците почти по сичкиятъ свѣтъ, или послѣ вулканическите извжржения, но тие предположения не сждржатъ въ себѣ си доказанна истина. Това явление бива до толкова постоянно и има толкова специални признаци, щото ни едно отъ бившите до сега обяснения не може да са приѣме за дѣйствително. Сичкото това е накарало учениятъ естествоиспитателъ Колласа да предложи по-сжщественно обяснение за сухите червени мъгли. Ето въ какво са то заключава. Сѣкиму, който обича да сѣди лѣтно време на дворътъ и да глѣда камъ небето, са е случвало да види огненни шипове, които лѣтатъ по небето и които са наричатъ „падающи звѣзди“. Прѣзъ нѣкои ноци тие падающи звѣзди биватъ твърде изобилни. Прѣзъ Августа и Ноемвриа въ 1871 г. астрономете, по предложението на Деверрие, слѣдили за падающите звѣзди въ различни мѣста на Франция и Италия. Мнозина видѣле отъ 500 до 600 подобни явления въ продълженieto на една ноцъ; но въ Монкалери *) четири наблюдателя, въ продълженieto на 6 1/2 часа, видѣме до 33,400 отъ тѣхъ, а други до 30,000, даже и до 41,000. Разбира са, че не сичките отъ тие явления сж паднале въ очи на тие наблюдатели, т. е. много отъ тѣхъ сж останале незабѣлжени. Сичките тие падающи звѣзди представляватъ такива тѣла, които сж подчинени на физическите закони или на тѣготението. Едни отъ тѣхъ са вжртатъ около сжщцето, каго напримѣръ, астероидите и кометите; а други са вдигатъ около земята, както и нашата месѣчина.

*) Тоя градъ са намира въ Пиемонтъ.

Леббонъ указва още на много спътници, които са вдигатъ около нашата земя *); а Пети в опредѣлитъ даже, че на висота отъ 1,000 географически мили съществува такава движуща се тѣло, което обикаля нашата земя съ ужасна бързина. Пети мисли, че тая бързина са състои не повече отъ три часа и двайсетъ минути. Въ 1870 година Мйонне е указалъ на множество такива невидими за насъ спътници на земята, които, по неговата теория, сж частици отъ една преживѣла вече голѣма планета, която нѣкога си е пѣтовала около нашата земя. Тие частици, които са тѣглатъ отъ земята, понѣкогашъ попадатъ въ атмосферата, нагрѣватъ ся отъ съпротивлението на въздухътъ и, като са запалатъ, прехвърчатъ по небето като огнени шипове. Понѣкогашъ тие достигатъ до земната повърхность. Мнозина ни удостовѣряватъ, че тие тѣла сж убили до сега достаточнo голѣмо количество живи същества. Близко до Торнъ, въ Познанъ, лѣжи цѣла една скала, която е съставена отъ жельзо и която, както са види, има метеорологическо происхождение. Тоя камакъ, който е падналъ отъ небето, има повече отъ 30,000,000 оки. Може неговото падение да са е случило въ времето на страшната буря, която е свирѣпствувала въ Торнъ на 9. Януаря въ 1502 г., по деветъ часътъ вечерта, когато „заедно съ страшното землетръсение паднае отъ небето тѣшки камане (по 4 оки) и убили множество хора“ **). Въ Нормандия, по официалните свѣдѣния, въ 1803 година паднае отъ небето нѣколко хилѣди камака, които биле разхвъргани на пространство отъ десетъ квадратни мили. А отъ дѣ сж са земае тие камане? — Разказватъ, че преди да паднатъ тие камане на земята, въ небесните височини са пѣрснало едно огненно кълбо. Най-послѣ, въ 1870 г., на 17. Юния, близо до Иенбургенъ въ Вестфалия, заедно съ гжрмотевица падналъ отъ небето единъ не твърде голѣмъ камакъ и потъналъ единъ аршинъ въ земята. Въ 1871 г. тоя камакъ билъ откритъ отъ Хайса и изслѣдованъ отъ Рата. Той билъ съставенъ исклучително отъ метеорологическо жельзо ***). До сега въ съставатъ на тие камане не е найденъ нито единъ новъ химически елементъ. Волеръ ни удостовѣрява даже, че въ нѣкои отъ тие камане са намиратъ органически вѣщества, които свидѣтелствуватъ, че нѣкога си и на разрушившите са вече планети е съществувалъ животъ и животни. Но между падающите камане съществува голѣмо различие. Мйонне говори, че трѣба да отличаваме метеорите на погиналиятъ спътникъ на земята, изжрво, отъ оние тѣла, които подобно на астероидите са вдигатъ около слънцето и въ кръгътъ на които земята, както са види, са срѣща презъ Ноемврия, и второ, отъ оние тѣла на падающите звѣзди (Sternschnuppen), които происхождатъ отъ развалившите са комети и които падатъ въ голѣмо изобилие презъ Августа †). Необикновенното изобилие отъ падающите камане е дало поводъ на Фея да каже преди нѣколко години, че нашата земя са бомбардира почти ежедневно отъ хилѣди метеори. Разбира са, че ако да не би биле нѣкои препятствия, които не позволяватъ на небе-

*) „Philosoph. Magaz.“ 1848, стр. 80.

**) Описанието на това произшествие е съставено отъ Себастьяна Мюнстера.

***) „Jahrbuch der Erfindungen,“ 1872 г. стр. 43.

†) Въ „Русскій Вѣстникъ“ отъ 1872 година е помѣтена една твърде обширна статия за тоя предметъ отъ професора Бредихина.

сните гюлета да достигатъ до земята, то ние одавна вече би образе крушите си. Фей говори, че тая наша защита са намира на онова мѣсто, дѣто ние не можеме ни да си представиме. Воздухътъ, който окружава земята, като квачка своето ейде, и който я варди отъ страшниятъ между планетни студъ, ѣ служи и като защита отъ метеорологическите бомби. Колкото по-бързо върви метеорътъ камъ земята, толкова по-силно бива и трѣнието му по атмосферата, слѣдователно той са нагрѣва до невѣроятна степенъ и преобразява са на пара. Срѣдната скоростъ на падающите звѣзди е четири часа въ една секунда. Коласъ предполага, че отъ огнената пара, която са появява послѣ възпламенението на метеорите, са образува сухата мъгла, за която ние говорихме по-горе.

* Българското дружество „Напредакъ“, което е основано преди нѣколко години въ Виена и което има цѣлъ да приготи, съобразно съ силите си, нѣколко български учители, е приняло вече на своя смѣтка единъ ученикъ. Желаме му добаръ успѣхъ!

* Българскитъ литературно - политически вѣстникъ „День“ напредва въ сѣко едно отношение. Езикътъ му става отъ день на день по-гладакъ, сждржанието му добива разнообразие и направлението му става по-интересно.

* Единъ отъ нашите млади българе, които са учатъ въ тукашната медицинска академия, Паскалъ Бисеровъ, е свършилъ вече своятъ курсъ и напечаталъ е своята дисертация. Единственото нѣщо, което ни са не хареса, са заключава въ това, че г. Бисеровъ не явява въ своята дисертация отъ дѣ е родомъ.

О Т Ъ Р Е Д А К Ц И Я Т А .

Г. И. К. въ Цариградъ. Благодариме ви за вашето съчувствие. Кажете на извѣстните вамъ личности, че ние сме предприняле изданието на „Знание“ не за удовлетворението на разнообразните лични човѣчески страсти, а за ползата на цѣлъ единъ народъ, слѣдователно въ нашите изслѣдования ние нѣма да срѣщаме нищо друго, освѣнъ положителни и доказани истини. Науката и положителните знания не обичатъ нито да са криятъ подъ непроницаемите була, нито да са защищаватъ съ риторически фрази, защото природата е хубава, поетическа и възвишающа и безъ бѣло.

Г-ну XXXX въ (?), който ни е испроводилъ призазката „Майсторъ Киро.“ Явете ни името си и името на градътъ, въ който сте записале своята приказница.

О Т Ъ А Д М И Н И С Т Р А Ц И Я Т А .

— Г. М. А. Кутушовъ подарява едно годишно течение отъ в. „Знание“ за читалището въ Охрида, г. Илия Широковъ подарява едно годишно течение за училището въ Серезъ, г. Д. Гржнниковъ — за женското училище въ Ески-Захара, г. Х. Параскева Мариншовъ изъ Пловещъ — за женското училище въ Ловечъ, г. Ганчо Григоровъ изъ Сопотъ — за училището въ село Дѣбене, г-жа Зюмбюла Петрова, учителка въ Самоковъ, — за дѣвическото дружество „Вѣнецъ“ въ Ески-Захара и г. х. Никола х. Стояновъ изъ Тевене — за българете въ Деари-Бекиръ. „Дружеството за распространение полезни звания“ ги благодари сжрдечно.

— Молиме нашите настоятели да испроваждатъ пари, защото са свърши вече цѣло едно трехмѣсечие.